

BIJEENKOMST OP VRIJDAG 20 MEI 1955 TE 's-GRAVENHAGE

Herdenking van het negentigjarig bestaan van de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

en

Voordracht

over

NAPOLEON ALS VELDHEER VOOR ONZE TIJD

door

de Voorzitter van de Vereniging

Lt.-Generaal v. d. Gen. Staf b.d. M. R. H. CALMEYER

Voorzitter: Z. E. Luitenant-Generaal b.d. M. R. H. CALMEYER

De Voorzitter:

Mijne Heren, ik open hierbij deze vergadering van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, de laatste in dit werkjaar en tevens de vergadering waarin, zoals U weet, het 90-jarig bestaan van onze Vereniging zal worden herdacht.

Negentig jaar is in een verenigingsleven over het algemeen geen datum die men op bijzondere wijze herdenkt.

Wanneer wij terugzien in de geschiedenis van onze Vereniging, dan is in 1890 de 25e verjaardag met enige plechtigheid herdacht. De herdenking van de 50e verjaardag kon in de voorgenomen vorm niet doorgaan omdat deze juist viel in de mobilisatie 1914—'15, maar is niettemin toch in het licht gesteld door de uitgave van een „*Terugblik*” op de toen afgelopen jaren. Het 75-jarig bestaan van onze Vereniging viel weer in een tijdperk van oorlogsdreiging kort daarop gevolgd door het meeslepen van Nederland in de jongste wereldoorlog.

Niettemin hebben wij toch gemeend, dat het 90-jarig bestaan niet geheel onopgemerkt mocht verlopen en het is mij daarom een genoegen om, namens het Bestuur, alvorens de voordracht van hedenavond aanvangt, enkele woorden hierover te zeggen. Ik geloof, mijne heren, dat wij dit ook verplicht zijn aan degenen, die ons zijn voorgegaan en in het bijzonder diegenen, die het initiatief hebben genomen voor de oprichting 90 jaar geleden van onze Vereniging op de *6e Mei 1865*. In dit tijdperk, dus omstreeks het midden van de vorige eeuw, was de Nederlandse krijgsmacht en speciaal de krijgsmacht te land in diep verval. Ook in de tegenwoordige tijd klaagt men wel eens over zaken die niet zo zijn als ze eigenlijk zouden moeten zijn, maar vergelijken we de huidige toestand met die van omstreeks 1850, dan kunnen we zeggen, dat eerstbedoelde gunstig afsteekt. Nederland was overdekt met een groot aantal verouderde vestingen en liniën. De begroting van Oorlog bedroeg, tezamen met die van Marine, het in onze ogen enigszins lachwekkende getal van 22 miljoen, wat men toen een zeer hoog getal vond waar bepaald

op moest worden bezuinigd. Deze begroting dan werd voor een belangrijk gedeelte besteed voor het onderhoud van deze over het gehele land verspreide vestingen en forten zonder dat het nochtans mogelijk was om deze naar behoren te onderhouden. De levende strijdkrachten bestonden uit een vier- of vijftal lichteningen met een zeer korte oefentijd, voor een belangrijk gedeelte samengesteld uit plaatsvervangers en verder aangevuld met een schutterij waarvan de geoefendheid en uitrusting in ieder opzicht onvoldoende waren. De debatten in de Kamer onderscheidden zich terzake van de strijdmacht door ondeskundigheid en in den lande bestond een algemene onverschilligheid voor de zaken van het krijgswezen.

Ik vind, mijne heren, dat het pleit voor het toenmalig Officierskorps, dat niet allen daarbij waren ingeslapen, zoals de bekende bejaarde Luitenant uit de Camera Obscura, maar dat integendeel uit het Officierskorps bij herhaling stemmen opklonken, in woord en geschrift, die aandrongen op verbetering van deze inderdaad deplorabele toestand. Nu was het echter zo, dat deze stemmen door de toenmalige Minister van Oorlog bijzonder ongaarne werden gehoord. Deze ging er van uit dat het bestaande de wil van de Autoriteiten weergaf, anders zou het niet bestaan, en een officier die daarop critiek leverde verzette zich dus tegen de wil van de Autoriteiten en, zoals de Minister dit bij herhaling uitdrukte, in hoogste instantie tegen de wil des Konings.

Onder deze omstandigheden nam de latere Luitenant-Generaal en toenmalige Majoor *P. G. Booms*, werkzaam bij de Inspecteur der Infanterie, het initiatief om een vereniging te stichten ter beoefening van de Krijgswetenschap, die gelegenheid zou bieden, ontdaan van het persoonlijke en daardoor dikwijls wat felle karakter van perspolemieken, in bijeenkomsten op gepaste en wetenschappelijke wijze de zaken van het krijgswezen te bespreken.

De Majoor Booms werd al zeer spoedig ter zijde gestaan door de helaas jong overleden 1e Luitenant *G. F. F. A. Mollinger* en deze twee officieren hebben nu de stoot gegeven tot de oprichting van onze Vereniging.

Ze vonden aldaar de nodige medestanders en de 6e Mei 1865, dus enige dagen geleden 90 jaar terug, werd het eerste reglement getekend door twee officieren van de Marine, een burger oud-officier en dertien officieren van de Landmacht. Deze 16 kunnen worden beschouwd als de oprichters van onze Vereniging.

De 6e October van hetzelfde jaar vond hier, Fluwelen Burgwal 22, in het gebouw dat aan het huidige is voorafgegaan — op de plaats dus waar wij ons thans bevinden — de eerste vergadering van onze Vereniging plaats, waar een honderdtal leden, waaronder verschillende Kamerleden, aanwezig waren.

De Minister van Oorlog zag deze ontwikkeling, zoals U uit het voorgaande zult kunnen begrijpen, met een zeer onwelwillend oog aan en de Majoor Boom ondervond daarover zijn ongenoegen. Als spreker op de eerste gewone vergadering behandelde hij de Deense defensie, die in 1864 had gefaald, en trok enige vergelijkingen tussen de toestanden in Denemarken en hier. Een afschrift van deze voordracht bood hij de Minister van Oorlog aan. Van de Minister kreeg hij hierop geen antwoord, maar wel van het hoofd van de afdeling Personeel, die hem mededeelde dat hij geschrapt was van de voordracht voor onderscheidingen ter gelegenheid van 's Konings daaropvolgende verjaardag.

Deze moeilijke periode voor onze Vereniging heeft gelukkig maar zeer kort geduurd want in 1867 had een wisseling plaats op de zetel van het Ministerie van Oorlog en de nieuwe Minister nam een ander standpunt in t.o.v. de Vereniging en trad zelfs met haar in ruilverkeer met tijdschriften en verslagen, zodat van dat oogenblik af een geheel andere verhouding tot de Autoriteiten ontstond. Ik kan wel zeggen, dat in de 88 jaar, die sedertdien zijn vervlogen, de Vereniging steeds in goede verstandhouding met de Autoriteiten heeft gewerkt, al heeft het zich niettemin wel een enkele keer voorgedaan dat verschil van inzicht bestond omtrent de wenselijkheid en toelaatbaarheid van een te houden voordracht of van bepaalde gedeelten uit een voordracht, dan wel over de wijze waarop een zekere stof zou worden behandeld. Ik moge hier wel de wens uitspreken, dat in heden en toekomst steeds het besef levendig zal blijven dat zonder critiek wel een schoon schijnend bouwsel kan worden opgetrokken maar dat de historie uitwijst dat dit na enige tijd verworden is tot een gepleisterd graf.

Mijne heren, ik wil deze avond U niet bezighouden met de lotgevallen van onze Vereniging over de gehele periode van 90 jaar, doch volstaan met te zeggen, dat de Vereniging zich in een voortdurende bloei heeft verheugd. In het werkjaar 1889 tot 1890 werd het aantal van 2000 leden overschreden en, na de begrijpelijke inzinking van de afgelopen bezettingsjaren, is het verheugend, dat op het oogenblik dit aantal weer is bereikt en zelfs opnieuw overschreden en wij thans 2188 leden hebben.

Het gehele archief van de Vereniging is helaas bij het bombardement op de Hogere Krijgsschool vernield, zodat niet meer valt na te gaan of dit het hoogste aantal is dat ooit bereikt werd, maar het plafond heeft wel steeds bij ruim 2000 gelegen. Ik hoop echter, dat dit niet lang zo zal blijven en dat de vooruitgang, die zich de afgelopen jaren heeft ingezet, zal blijven voortgaan.

Aan de leden zal worden toegezonden — ik hoop gelijktijdig met het verslag van de voordracht van hedenavond — een *overzicht* van al de voordrachten die in de afgelopen 90 jaren zijn gehouden. Dit overzicht vormt als het ware onze verantwoording, waarbij dan nog komt het sedert 1906 uitgegeven „*Wetenschappelijk Jaarbericht*“, dat enig in de wereld is.

Een dergelijk overzicht is uiteraard geen leetuur om van de eerste tot de laatste bladzijde door te lezen, maar het doorbladeren daarvan zal U toch, geloof ik, dikwijls tot merkwaardige bespiegelingen leiden. U zult, naast onderwerpen die geheel uit de tijd zijn geraakt, zien, dat bepaalde vraagstukken periodiek van negentig jaar geleden tot op dit oogenblik steeds terugkomen of, na geruime tijd te hebben gesluimerd, opnieuw actueel worden.

Mijne heren, ik heb gezegd, dat er reden tot verheugenis is, echter zijn er toch ook een paar zaken die enige reden geven tot bezorgdheid, al is die uitdrukking misschien wat sterk. In de eerste plaats denk ik hierbij aan het geringe *debat*, dat in de laatste jaren hier plaats heeft. Wanneer U het bedoelde overzicht van de Vereniging t.z.t. zult doorzien, dan zult U opmerken, dat reeds in de eerste jaren na de oprichting, en dat is in de volgende jaren ook zo gebleven, er herhaaldelijk aan een bepaald onderwerp twee avonden werden gewijd. Eén avond waarin de inleider sprak, ik wijs op het woord inleider, en een tweede avond waarin een debat hierover plaats had.

Ikzelf herinner mij, en de ouderen onder U zullen het zich ook nog wel herinneren, de levendige debatten die hier, in deze of in de andere zaal, dikwijls voor de oorlog plaats vonden. U zult het met mij eens zijn, dat van deze levendige debatten weinig is overgebleven en dat herhaaldelijk na afloop van de inleiding het debat zich beperkt tot het stellen van enkele vragen of tot het maken van een enkele opmerking.

Het zou wellicht interessant zijn om hier dieper op in te gaan en te trachten de oorzaken hiervan op te sporen maar ik wil dat niet doen. Ik wil volstaan met dit onder Uw aandacht te brengen. Ik wil alleen uitspreken, dat ik niet hoop, dat in het Officierscorps een zekere schroom is gaan heersen om een eigen mening naar voren te brengen; in dat geval zou ik diegenen bij wie die schroom heerst willen wijzen op onze voorgangers van 90 jaar geleden, op de Majoor en latere Luitenant-Generaal Booms.

Een tweede punt dat ik wil noemen is de kwestie, dat helaas in *de pers* minder aandacht aan onze bijeenkomsten wordt besteed dan voor de oorlog het geval was. Voor de oorlog kwamen van practisch alle of misschien wel alle bijeenkomsten zeer uitvoerige verslagen in de pers waardoor een van de doeleinden van onze Vereniging, in de vroegere reglementen met name gestipuleerd, thans niet met zoveel woorden aangegeven maar allerminst vervallen, nl. de voorlichting der burgerij omtrent zaken van het krijgswezen, beter tot zijn recht kwam dan thans het geval is.

Ik hoop, dat ook in dit opzicht verbetering zal intreden en ik mag wel, zo ver aanwezig, een beroep op de pers doen om de Vereniging in dit opzicht bij de uitvoering van haar taak te steunen.

Mijne heren, ik zou het bij deze korte inleiding hedenavond willen laten en ik zou thans willen overgaan tot het uitspreken van de voordracht, ware het niet, dat nog een aangelegenheid van huishoudelijke aard onder Uw aandacht moet worden gebracht nl. de vervanging van de Brigade-Generaal *Van den Wall Bake*.

De Generaal *Van den Wall Bake* is hier niet persoonlijk aanwezig, maar ik stel er toch prijs op in Uw aanwezigheid hem dank te zeggen voor hetgeen hij voor onze Vereniging heeft gedaan. Wij als Bestuursleden weten, dat de Generaal Van den Wall Bake in de leiding van onze Vereniging een werkzaam aandeel heeft gehad.

Het Bestuur stelt U voor om in de plaats van de Generaal Bake te benoemen diens opvolger in zijn functie van 2e sous-chef van de Generale Staf, de Kolonel van de Generale Staf *Van den Berge*. Mag ik vragen of U zich daarmee kunt verenigen? (Applaus).

Ik dank U zeer mijne heren en ik verzoek de Kolonel Van den Berge aan de bestuurstafel plaats te nemen.

Mijne heren, het is mij thans een voorrecht om de voorzittershamer over te dragen aan de onder-voorzitter en ik hoop, dat deze mij zal veroorloven om wederom het woord te nemen. Ik mag, alvorens het spreekgestoelte te beklimmen, nog wel zeggen, dat we deze avond met bijzonder genoegen in ons midden zien *mr dr Frederiks*, de Voorzitter van het Genootschap voor Napoleontische Studiën. Ik kan wel zeggen, dat het onderwerp van hedenavond als het ware in dit Genootschap geboren is.

NAPOLEON ALS VELDHEER VOOR ONZE TIJD

Iedere kunstuiting is gebonden aan de tijd. Een Rembrandt ware in onze dagen even ondenkbaar als een Picasso in de 17e eeuw, het Paleis op de Dam en de Beurs van Berlage zouden wat de tijdperken van schepping betreft niet kunnen worden verwisseld.

Hetzelfde geldt van de krijgskunst en dit te meer door de structurele veranderingen, die de techniek de strijdmiddelen heeft doen ondergaan. Wat dit betreft is het verschil groter tussen de tijd van Napoleon en de onze, dan dat tussen de dagen van Caesar en die van Napoleon. De vraag dringt zich dus op of Napoleon als veldheer uitsluitend een historisch verschijnsel is geworden, dan wel of hij nog steeds de meester is, wiens werken het studiemateriaal dienen te vormen bij de scholing van militaire leiders in onze tijd en, indien deze vraag bevestigend moet worden beantwoord, waarin bestaat dan zijn betekenis als veldheer van onze tijd?

Napoleon kwam omhoog op de golf van de Franse revolutie, die zoveel en zoveel van het aardse toneel afspoelde, en kan als herschepper van de krijgskunst dus slechts worden begrepen tegen de achtergrond van de periode, die hem vooraf ging. Deze periode had haar hoogtepunt en afsluiting gevonden in *Frederik de Grote*.

Frederik de Grote streefde er naar zijn veldtochten „kurz und viv" te voeren en een politieke beslissing af te dwingen door de strijdkrachten, die tegenover hem in het veld stonden, te vernietigen. Hij ondervond hierbij echter belemmeringen, die de krijgshandelingen van minder begaafde aanvoerders der 18e eeuw hadden doen verworden tot *een als krijgskunstig rococo menuet gesublimeerde manoeuvreerkunst*. De legers bestonden uit soldeniers, met moeite geworven uit een in verband met de economische omstandigheden in eigen land of daar buiten optredend bevolkingsoverschot, terwijl het privilege van de aanvoering in handen was van de in getal beperkte adelsklasse. Bezoldigd en onderhouden uit een in onze ogen zeer beperkte staatskas, vormde het leger dus een deel van het staatskapitaal, dat moeilijk was te vervangen en waarmede zuinig moest worden omgegaan. Een veldslag vormde dikwijls een tot politiek faillissement leidend kapitaalverlies.

De samenstelling van de legers maakte een zeer strenge krijgstucht en een voortdurend toezicht nodig om de troep bijeen te houden en desertie te voorkomen. Dit noopte tot marcheren en strijden in *gesloten formaties*. Een tweede omstandigheid, die dwong de legers in één colonne te verplaatsen, was het ijle wegennet. De cavalerie, waarvoor een en ander eveneens gold, was vrijwel uitsluitend slagruiterij, bestemd om nauw met de infanterie samen te werken, en vierde als zodanig haar grootste triomfen.

De onmogelijkheid de gesloten colonnes te verplegen uit het hun bevolkte platteland, terwijl grotere bevolkingscentra zich met muren en wallen beveiligden, leidde tot de z.g. *magazijnsverpleging*. Deze bond de troepen met onzichtbare, doch weinig rekbare banden, lopende langs de schaarse wegen en overgangplaatsen, aan de verplegingsmagazijnen, deed de aanvoerders in voortdurende vrees leven hiervan te worden afgesneden, leidde tot lange verplegingstreinen en belemmerde door dit alles in hoge mate de beweeglijkheid. De legersterkte werd beperkt tot een zelden bereikt maximum van 100.000 man.

De Franse Revolutie verbrak deze staketsels en schiep voor de generaals der revolutie en voor de meester van hen allen voorwaarden van materie en bewegingsvrijheid, die de tegenstanders zich slechts langzaam mede verwierven.

De „levée en masse” en sedert 1798 de *conscriptie*, het openstellen van de aanvoedersplannen voor brede lagen der maatschappij, hieven de personeelsbeperkingen op en verschaften bronnen, waaruit de geleden verliezen gedurende lange jaren op schier onbepaalde wijze konden worden aangevuld. De napoleontische oorlogen hebben Frankrijk in totaal 1.700.000 doden gekost.

De geestdrift, althans in het begin van de revolutie-oorlogen, voor het oorlogsdoel en later de verering voor de persoon van de keizer maakte, dat de krijgstuicht, hoewel onontbeerlijk, niet meer behoefde te berusten bij de stok van de korporaal en te worden afgedwongen door het voortdurend toezicht der aanvoeders van laag tot hoog. Dit maakte de oplossing en verspreiding van de tot dusver angstvallig bijeengehouden mars- en slaghopen mogelijk, hetgeen buitendien noodzakelijk werd, omdat de revolutielegers nimmer de geoefendheid konden bereiken, die vereist was voor het op het slagveld uitvoeren van de kunstige bewegingen der voorafgaande periode. *De carnagnole verving het menuet.*

Het afzien van een *verpleging*, gebaseerd op het van magazijn tot magazijn aanvoeren van levensmiddelen uit het eigen land en het zich baseren op hetgeen *uit de streek van actie* kon worden bijeengebracht was mogelijk geworden door de sterk toegenomen aardappelbouw. Bij de revolutielegers was dit regel, Napoleon paste beide verplegingsstelsels in *combinatie* toe en wist zodoende een grote mate van beweeglijkheid te verkrijgen. Het kwam hem hierbij ten goede, dat de toenemende welvaart in zijn tijd tot uitbreiding van het weggennet leidde. Niettemin zijn de Napolcontische legers steeds slecht verpleegd geworden. Indien aanvoer achterwege bleef en de hogere aanvoeders, zoals dikwijls het geval was, faalden in het bijeenbrengen en distribueren van de nodige voorraden, werden de troepen wel gedwongen door *marauderen* zelf in hun nooddrift te voorzien, hetgeen leidde tot ondermijning van de discipline en tot een groot aantal achterblijvers en uitvallers. Napoleon onderkende dit euvel, doch noemde het „un mal inévitable” een gevolg van de snelle en geforceerde marsen, die een der oorzaken van zijn successen waren.

De verhoogde troepensterkte, die onder Napoleon heeft geleid tot legers van 400.000 man, en de verminderde noodzaak deze als een geheel bijeen te houden, leidde ertoe de manoeuvre-vaardigheid te verhogen door het leger in te delen in *gemengde divisies*, gevormd uit de drie wapens (infanterie, cavalerie, artillerie) en voorzien van diensten, die hen in staat stelden tenminste gedurende enkele dagen geïsoleerd te legeren, te marcheren en te opereren.

In Frankrijk werd deze reorganisatie in 1793 doorgevoerd, waarbij de divisie aan infanterie een sterkte kreeg van 4 halve brigades, m.a.w. regimenten, welke sterkte tot in de 1e wereldoorlog werd gehandhaafd. Door Napoleon werden de divisies later samengevat tot *korpsen* van aanvankelijk 20.000—30.000 man, later max. 60.000 man, waarover veelal een maarschalk van Frankrijk het bevel voerde, d.w.z. formaties in staat om als een klein leger met een grote mate van zelfstandigheid te opereren en aan een vijandelijk leger tenminste gedurende één dag het hoofd te bieden.

Een andere maatregel om de beweeglijkheid en de slagkracht te verhogen was de invoering der *bereden artillerie*, waartoe in Frankrijk in 1792 werd besloten als bekroning van een door de Inspecteur-Generaal der artillerie Gribeauval nog gedurende het koninkrijk naar Pruisisch voorbeeld ingevoerde reorganisatie der artillerie, die tot doel had deze meer beweeglijk te maken en daardoor meer geschikt tot het volgen van de legers te velde en tot het vormen van artillerieconcentraties.

Napoleon voltooide als eerste consul deze reorganisatie door in 1800 de berijders der artillerie te militariseren tot stukrijders en ook de paarden tot staatseigendom te maken, in stede van beide als tot dusver voor een veldtocht te huren of te vorderen. Voorts vormde hij buiten de Korpsen een machtige *artilleriereserve*. Aangezien de werkzame dracht van het geweer minder dan 350 m bedroeg kon de artillerie tot op deze afstand van de vijand oprijden en vervolgens door een geconcentreerd vuur diens gesloten bataljons aan flarden schieten.

Terwijl Frederik de Grote zijn tactiek baseerde op het lineair en salvo's gewijze afgegeven infanterievuur, was voor Napoleon — van oorsprong artillerist — op het slagveld *het vuur der artillerie het voornaamste strijdmiddel*. Bekende uitspraken dienaangaande zijn: „Ce n'est qu'avec du canon qu'on fait la guerre” (1807)¹⁾ en „Les grandes batailles se gagnent avec de l'artillerie” (1813).²⁾

Ook de *cavalerie* werd door Napoleon tot verhoging van de slagkracht in korpsen samengevat, doch tevens geschikt gemaakt voor het zelfstandig uitvoeren van de operatieve versluiering van eigen bewegingen en de verkenning van die des vijands.

Voorts vormde Napoleon eveneens een *cavalerie-reserve* (aanvankelijk 6000 kurassiers en 16.000 dragonders, benevens rijdende artillerie, onder Murat), bestemd om de vernietigende en neutraliserende werking van het geconcentreerde artillerievuur door de schok te kunnen uitbuiten en voor alle opdrachten, die een *combinatie van massa en snelheid* vereisen.

Dit alles schiep voor Napoleon de mogelijkheid, dat zijn dynamisch genie zich op ongerijmde wijze kon uitleven. Het *operatieve doel bij zijn veldtochten was steeds om de vijandelijke strijdkrachten te vernietigen en dit zo mogelijk in één slag onmiddellijk na het begin van de operaties*. Terwijl Frederik de Groote, geworteld in de Brandenburgse aarde, wist, dat hij alles zou hebben gewonnen, indien hij bij het einde van de oorlog nog te velde stond, was Napoleon, voortgesproten uit de Franse revolutie, er zich van bewust niets te hebben gewonnen zo lang één van zijn tegenstanders nog overeind stond. Het leidende beginsel, dat Napoleon bij zijn operaties steeds voor ogen hield, was *het samentrekken van een overmacht*, zo mogelijk absoluut, doch ten minste op een zodanig punt (zwaartepunt), dat de beslissing hier de ineenstorting van de tegenstander over het gehele front met zich mee moest slepen. *Hij streefde zijn doel na in een manoeuvre, die met een slag werd bekroond* (zie schets 1). Deze manoeuvre was bij voorkeur *de strategische omvatting*, d.w.z. Napoleon vertraagde en misleidde zijn tegenstander in front en omtrok met zijn hoofdmacht, zich baserende op de streek waar hij opereerde,

¹⁾ Correspondance XIV no. 11896 (à Bernadotte, 27 février 1807).

²⁾ Correspondance XXVI no. 20929 (à Eugène, 20 novembre 1813).

één der flanken van zijn tegenstander, daarmede diens verbindingen bedreigende. Vooral toen de tegenpartij nog vasthield aan de magazijnsverpleging, was deze manoeuvre uiterst werkzaam en leidde er gewoonlijk toe, dat het vijandelijke leger zich omkeerde en min of meer in verwarring trachtte aan de omvatting te ontkomen. In dit stadium viel Napoleon de terugvloeiende vijandelijke colonnes aan, die daardoor gedwongen werden tot een onvoorziene *slag met omgekeerde fronten*. Deze slag leidde Napoleon bij voorkeur in door enerzijds de vijand op het gehele front met een inleidende groep aan te grijpen en zodoende te fixeren en anderzijds met een klein gedeelte van de Franse strijdmacht de beweging tegen 's vijands naar diens basis voerendé verbindingslijnen door te zetten. Dit laatste bracht de tegenpartij er gewoonlijk toe om troepen aan zijn front te onttrekken teneinde deze voor hem levensgevaarlijke dreiging te pareren. Met de blik van de meester onderkende Napoleon, het slagveld van een hooggelegen punt overziende, waar het vijandelijke slagfront voldoende verzwakt was om de genadestoot toe te brengen. Op dit ogenblik rukte de achtergehouden beslissende groep als „masse de rupture” geformeerd in colonnes op, waarbij de weg dikwijls werd gebaad door het vuur van een geconcentreerde massa artillerie. Door deze schok werd het vijandelijk slagfront doorbroken en daarmee tot instorting gebracht. De vijandelijke formaties losten zich op, vluchtten in voor hen ongunstige richting en werden door een meedogenloze vervolging van de Franse cavalerie vernietigd en verstrooid. Had Napoleon, zoals in de oorlogen tegen een coalitie meermalen het geval was, te doen met meer tegenstanders, die van verschillende zijden convergerend op hem aanrukten, dan opende hij de veldtocht veelal met een *strategische doorbreking*, d.w.z. plaatste zich tussen de tegenstanders en paste het voorgeschreven procédé achtereenvolgens op hen toe. Aan deze zgn. *manoeuvre op de binnenlijn* gaf hij *de voorkeur boven de manoeuvre op de buitenlijn*, d.w.z. een manoeuvre, waarbij hij zichzelf in gescheiden convergerend oprukkende legerafdelingen ten opzichte van een tegenpartij zou hebben geplaatst. Deze voorkeur, die ook door Clausewitz wordt gedeeld, hield verband met de *gebrekkige verbindingsmiddelen* van die dagen. Deze maakten het aan strategisch gescheiden afdelingen uiterst moeilijk om contact te houden en hun bewegingen te doen harmoniëren, terwijl anderzijds de partij op de binnenlijn één der tegenstanders kon aanvallen en verslaan alvorens de ander dit bemerkte en te hulp kon snellen. Napoleon schreef dienaangaande in 1807 aan zijn broer Jérôme: „Je vois que vous êtes dans une fausse route militaire; je vois que vous pensez que deux colonnes, qui en mettent une et demie au milieu ont l'avantage; mais cela ne réussit pas à la guerre, parce que les deux colonnes n'agissent pas ensemble et que l'ennemi les bat l'une après l'autre.”³⁾

Een verslagen vijand was er gewoonlijk te zeer op bedacht zich met wat hem overschoot op eigen basis terug te trekken dan dat hij voorshands nog gevaarlijk kon worden. De klassieke uitzondering hierop vormt het ingrijpen van Blücher en Gneisenau in de slag bij Waterloo na de nederlaag bij Ligny. Dit was echter in 1815 en toen had Napoleon reeds meer dan 20 jaren de krijgskunst in de praktijk gedemonstreerd.

Als voorbeeld van de Napoleontische manoeuvre en de daarop aansluitende

³⁾ Correspondance, XV, no. 12605 (à Jérôme, 18 mai 1807).

Napoleontische slag behandelen wij hier *de manoeuvre van de Saale, culminerende in de dubbelslag bij Jena-Auerstedt* (14 Oct. 1806).⁴⁾

Toen de oorlog met Pruisen onvermijdelijk was geworden concentreerde Napoleon de „*grande armée*”, bestaande uit de Garde, 6 Korpsen en 5½ Cavaleriedivisie (totaal 160.000 man), achter de Main, die de natuurlijke grens vormde tussen Zuid-Duitsland, toenmaals geheel onder Franse invloed, en Noord-Duitsland, waar Pruisen de leiding had.

Ter beveiliging van de concentratie werd de Main-linie bezet door cavalerie, welke de toegangswegen door de N. van de Main liggende berglanden afsloot. Achter dit drievoudige scherm (bergen, Main en lichte troepen) werd het grote leger zodanig geconcentreerd, dat vrijheid van handelen bestond in de drie gevallen, die zich konden voordoen, nl.:

- a. De vijand marcheert naar het W., richting Frankrijk;
- b. De vijand rukt Zuidwaarts rechtstreeks tegen het grote leger op;
- c. De vijand neemt een afwachtende houding aan, het grote leger wordt offensief.

Ter misleiding van de vijand en ter dekking van Frankrijk werd de Koning van Holland met een leger, versterkt door een nieuw gevormd Korps, tussen Mainz en Wezel achter de Rijn opgesteld. Naarmate uit inlichtingen van de kondschapdienst meer en meer bleek, dat het Pruisisch-Saksische leger op de Thüringse hoogvlakte bleef staan en het laatste geval zich dus voordeed, werd het grote leger, steeds versluierd door de lichte troepen, in Oostelijke richting samengetrokken.

De Main-linie werd thans door infanterie bezet, de strategische beveiliging bleef opgedragen aan lichte cavalerie, in nauwe samenwerking met lichte infanterie. Uit de gepantserde zware cavalerie (kurassiers) en de dragonders werd een stootgroep gevormd (zie *schets 2*).

7 October 1806 werd de opmars ingezet. Het grote leger rukte in drie colonnes door het Fichtelgebergte en het Frankenwoud naar het Noorden, teneinde zodoende in de rug te komen van de Pruisisch-Saksische strijdkrachten.

De strategische verkenning in front geschiedde door drie brigades lichte cavalerie onder Murat, gesteund door lichte infanterie, welke in actie moest komen om de cavalerie het déboucheren uit het gebergte mogelijk te maken (gevechten bij Saalburg, Schleiz en Saalfeld, 8, 9 en 10 October 1806).

Op de O.-oever van de Saale gekomen, was het de bedoeling van Napoleon in W. richting af te draaien, teneinde het vijandelijke leger zodoende van de verbindingen af te snijden en te dwingen tot een strijd met omgekeerd front. Met het oog op deze manoeuvre was er Napoleon alles aan gelegen, te weten of de Pruisen en Saksen zich niet reeds door een afmars richting Leipzig aan deze greep hadden onttrokken en vooral, of zich in de vlakte van Leipzig geen troepen bevonden, die het links-opmarcherende Franse leger in flank of rug konden aanvallen.

⁴⁾ In hoofdzak naar Bonnal „*La manoeuvre d'Jena*”, gecorrigeerd aan de hand van het artikel „*Jéna*” in de „*Revue historique de l'armée*” van Juni 1948. Ik wil hier gaarne de Kapitein der Art. b.d. C. J. Schouten bedanken, die mijn aandacht op dit laatste artikel vestigde.

Wij zien hem thans dan ook zijn lichte troepen tot verhoogde werkzaamheid aanzetten.

12 October schrijft Napoleon aan Murat: „.....j'enveloppe complètement l'ennemi. Mais il me faut des renseignements sur ce qu'il veut faire..... Inondez avec votre cavalerie toute la plaine de Leipzig”.

De drie brigades lichte cavalerie werden daarbij versterkt met twee divisien dragonders.

Gelijktijdig kregen de korpsen opdracht met hun lichte troepen, ten dele eveneens versterkt met dragonders, de Saale-overgangen te bezetten en in W.-richting te verkennen. Het plaatsje Auma aan de Noordzijde van het Thüringerwoud werd als tijdelijke basis ingericht. In de avond van diezelfde dag kreeg Napoleon uit een verkenning rapport van de Majoor der Cavalerie Méda de indruk, dat de vijand voornemens was uit de omstreken van Erfurt en Weimar in Noordelijke richting achter de Elbe, terug te trekken. „Enfin, le voile est déchiré, l'ennemi commence sa retraite sur Magdebourg”, roept Napoleon uit. In de loop van 13 October ontvangen berichten, dat de vijandelijke hoofdmacht zich nog tussen Erfurt en Jena bevond, namen deze zekerheid echter weer weg. Napoleon hield daarop rekening met de beide mogelijkheden, nl. dat de vijand de terugtocht was begonnen, dan wel stand hield en de slag aannam.

Zijn gehele activiteit werd er thans op gericht de korpsen van het Grote Leger, hetzij via Jena, hetzij via Nauburg, op de W.-oever van de Saale samen te trekken. Het gebruik der lichte troepen veranderde dienovereenkomstig, Murat kreeg opdracht met zijn gehele cavalerie in Z.W.-richting te marcheren, teneinde of de vijand de terugtocht te versperren of — indien de vijand tot een slag zou worden gedwongen — diens linkervleugel aan te grijpen.

De zware cavalerie (kurassiers en rest dragonders) werd aangetrokken.

Het *Pruisisch-Saksische leger* van 130.000 man (w.o. 18.000 Saksers) had aanvankelijk op de Thüringse hoogvlakte een afwachtingsopstelling ingenomen en was, front Zuid, opgesteld in 3 groepen, van W. naar O. Röchel met 25.000 man bij Eisenach, Brunswijk met 58.000 man bij Gotha en Hohenlohe met 46.000 man bij Erfurt en Weimar. Het opperbevel berustte bij de Koning van Pruisen, met als voornaamste raadgever de 82-jarige veldmaarschalk von Möllendorf en voorts terzijde gestaan door het Ober Kriegs Collegium.

Toen de veelhoofdige leiding bemerkte, dat de Fransen op geruime afstand voor het Pruisische front waren langs gemarcheerd, werd zij beducht voor haar verbindingen en besloot zij zich aan dit gevaar te onttrekken door via Merseburg achter de Elbe terug te trekken. De terugtocht van het hoofdleger onder Brunswijk, waar Röchel bij moest aansluiten, zou op de rechterflank worden gedekt door Hohenlohe, die daartoe op de hoogvlakte boven *Jena* stelling nam en order kreeg zich strikt defensief te gedragen.

Napoleon deed in de avond van 13 Mei een keuze uit de beide genoemde mogelijkheden en er, ten onrechte, van uitgaande dat het gehele vijandelijke leger ten W. van Jena in stelling kwam, trof hij dienovereenkomstig zijn *maatregelen*. Hij besloot 14 October op te marcheren en ruimte op het plateau te winnen om de volgende dag met geconcentreerde krachten slag te leveren. De vijand zou in front worden aangegrepen door Lannes (V), Augereau (VII) en Ney (VI). De beide eerste korpsen, die zich reeds W.

van de Saale bevonden, moesten daartoe 14 October de nodige ruimte winnen op de hoogvlakte W. van Jena, terwijl Ney op hun rechtervleugel moest opmarcheren. Het Korps Bernadotte (I) werd over Dornburg tegen 's vijands veronderstelde linkervleugel ingezet, terwijl het Korps Davoust (III) order kreeg deze vleugel te omvatten en over Auerstedt een stoot te doen tegen 's vijands verbindingen. De hoofdaanval zou worden uitgevoerd door Soult (IV), de zware cavalerie en z.n. de Garde. De frontgroep stootte de 14e, in stede van op het gehele vijandelijke leger, op de afdeling onder Hohenlohe, en was derhalve zowel aan infanterie als aan artillerie overmachtig. De kracht van de stoot werd nog versterkt doordat Ney, tengevolge van de zware mist en aangedreven door zijn temperament, in stede van op te marcheren op de rechtervleugel der beide voorste korpsen, oprukte in een opening tussen deze beide.

De Pruisen begonnen onder deze druk te wankelen en hoewel de aanval van het Korps Ney naar plaats en tijd tegen Napoleons bedoeling was geschied, paste hij onmiddellijk zijn plan bij de veranderde omstandigheden aan en deed ook de Garde ten aanval voorwaarts gaan, terwijl hij de voorste divisie van Soult de vijandelijke linkerflank deed omvatten. De slag ontwikkelde zich zodoende een dag vroeger dan in het voornemen lag.

Deze strijd was er een van *oude tactiek tegenover nieuwe*. De troepen van Hohenlohe waren, geheel ongedekt, opgemarcheerd in een onberispelijke linie van 20.000 man en werden in deze formatie gefusilleerd door de in tuinen en boomgaarden verspreide Franse tirailleurs, aan flarden geschoten door het Franse geschut en tenslotte uiteengeslagen door de Franse stormcolonnes en cavaleriecharges. De opmarcherende bataljons van Rùchel, die zelf dodelijk werd gewond, trof een zelfde lot. Om 4.00 uur namiddag was alles afgelopen.

Inmiddels was het Korps Davoust nabij *Auerstedt* opgelopen tegen het Pruisische hoofdleger onder Brunswijk. De vijandelijke overmacht onderkende, riep Davoust de hulp van Bernadotte in. Zich houdende aan de letter van zijn opdracht bleef deze evenwel zijn mars voortzetten zonder tijdig in de slag bij Jena te kunnen ingrijpen.

Met grote besluitvaardigheid ontplooiden Davoust zijn drie divisies en zette deze, in dichte mist, in tegen de vijandelijke marscolonnes. Reeds in het begin van de strijd werd de Hertog van Brunswijk dodelijk gewond, waarna een bevelsvacuum intrad. De voorste Pruisische divisies, waarvan er een werd gecommandeerd door de Prins van Oranje (later Koning Willem I), werden teruggeslagen, waarna de Koning van Pruisen omstreeks 12.30 uur bevel gaf in de richting van Hohenlohe terug te trekken. Hierdoor geraakten de Pruisen tussen hamer en aambeeld en enkele uren later vloeiden ook de resten van dit leger in een ordeloze stroom naar het N.W.

Toen de Franse Cavalerie-reserve het slagveld bereikte, was de beslissing reeds gevallen.

Murat was vooruit geijld. Naarmate zijn dragonders en kurassiers aankwamen, wierp hij hen op de rechtervleugel van de vijand. Diens terugtocht werd daardoor veranderd in een ordeloze vlucht. Thans volgde de beroemdste *vervolging*, welke de krijgsgeschiedenis kent.

Murat haalde de vijand in, plaatste zich tussen de terugvloeiende Pruisen en het eigen leger en dwong zodoende het gros van de vijandelijke strijdmacht tot de overgave.

De gehele operatie samenvattende zien wij, hoe Napoleon zijn conceptie

besluitvaardig en soepel aanpaste bij de wisselende omstandigheden, maar niettemin vasthield aan het procédé: strategische omvatting — fixeren met omgekeerd front — tactische omvatting — stoot op kwetsbare plaats — vervolging. Anderzijds moet er op worden gewezen, dat Napoleon tot op het laatste mistastte in zijn beoordeling van de tegenstander en de slag als geheel een andere uitslag zou hebben gehad zonder de bewonderenswaardige besluitvaardigheid en morele moed van Davoust.

Napoleon beoefende de krijgskunst niet met de pen, doch met het zwaard en heeft weliswaar tal van krijgskunstige uitspraken nagelaten, doch is er nimmer toe gekomen deze in één geschrift samen te vatten. De taak om zijn krijgskunst te codificeren is volbracht door de Zwitser *Jomini* en de Duitser *von Clausewitz*, waarbij eerstgenoemde op rationalistische wijze heeft gestreefd naar het vastleggen van de normen, terwijl von Clausewitz meer het licht heeft doen vallen op de irrationele krachten, die bij de toepassing hiervan tot uiting kwamen. De bestudering van de werken dezer beide strategen met de pen en van de Napoleontische veldtochten zelf deed gedurende de gehele 19e eeuw de Napoleontische krijgskunst het onaantastbare voorbeeld blijven voor alle militaire aanvoerders.

Omstreeks de eenuwisseling deden zich echter structurele wijzigingen der Europese maatschappij gevoelen, die de voorwaarden der Napoleontische oorlogvoering meer en meer aantastten. De steeds verder gaande doorwerking van de democratische denkbeelden der Franse revolutie, die de oorlogen der vorsten gemaakt hadden tot worstelingen tussen de volkeren, deed de één tot hoogstens vier maal honderdduizend, waarmee Napoleon manoeuvreerde, aanzwellen tot *millioenenlegers*, die de gehele beschikbare operatieruimte vulden en daarmee de manoeuvre onmogelijk maakten. Het mobiliseren, concentreren en verzorgen van legermachten was mogelijk geworden door het spoorwegvervoer. Zodra de troepen de spoorwegeindpunten echter achter zich lieten, moesten zij met voetmarsen oprukken en door een op de dagen der magazijnverpleging gelijkend systeem worden verpleegd. Nog gedurende de Eerste Wereldoorlog geschiedde dit voor een belangrijk deel met paardentractie.

De toenemende *raserende vuurkracht* schonk de verdediger een steeds groter wordend overwicht op de aanvaller en leidde zodoende bij frontale aanvallen tot een remise, terwijl de uitgestrektheid van de fronten bij omvattingen te voet of te paard het element van de verrassing uitschakelde en de tegenpartij in staat stelde tot het tijdig nemen van tegenmaatregelen.

Nadat de Russisch-Japanse oorlog reeds als een vooruitgeworpen schaduw had gewerkt, bracht *de eerste Wereldoorlog* met onmiskenbare duidelijkheid aan het licht, dat de massale legers met hun toenmalige bewapening en uitrusting niet meer in staat waren de operationele denkbeelden van de legeraanvoerders te verwezenlijken. De lange slagfronten zwaaiden heen en weer, stortten plaatselijk ineen om in korte tijd weer te worden opgebouwd en tenslotte verzonken de legers in de grond en nam de stellingenoorlog een aanvang. *De Napoleontische oorlogvoering, gericht op de manoeuvre, culmineerde in de verrassende massale stoot op een kwetsbaar punt, scheen te hebben afgedaan.* Hiermede was tevens de krijgskunst op een dood punt gekomen, omdat geen nieuwe mogelijkheden werden gevonden. De eerste Wereldoorlog eindigde niet op het slagveld, doch door de morele ineenstorting van de centrale mogendheden.

Nochtans hadden zich in het verloop van de volkerenstrijd de eerste ver-

schijnselen getoond, die *wezen op mogelijkheden de verstarde krijgskunst weer tot nieuw leven te brengen*. Voor het eerst hadden de strijders zich met vliegtuigen in de lucht begeven en daarmee een onbeperkte ruimte geopend. De jarenlang gestabiliseerde fronten waren weer in beweging gekomen, toen geallieerde vechtwagens, in nauwe samenwerking met artillerie en infanterie, nu hier, dan daar, bressen sloegen in de Duitse linies. Luchtstrijdkrachten en vechtwagens waren bij het einde van de Eerste Wereldoorlog echter nog in het begin van hun ontwikkeling. Bij de eertijds geallieerde mogendheden schreed deze ontwikkeling in de periode tussen de beide wereldoorlogen slechts langzaam en op conventionele wijze voort, doch in Duitsland werd, na het in 1935 hernemen van de bewapeningsvrijheid, te land en in de lucht een krijgsmacht volgens geheel nieuwe denkbeelden opgebouwd.

Toen deze in de Tweede Wereldoorlog werd ingezet, *berkreeg de krijgskunst haar Napoleontische karakter*. Het gecombineerde gebruik van grote gepantserde en gemotoriseerde eenheden met duikbommenwerpers, op enkele plaatsen aangevuld met valschermtroepen als wapen der verticale omvatting, maakte het weer mogelijk massa aan snelheid te paren en naar tijd en plaats verrassend aan te vallen, hoe zeer de strategische verrassing ook door het luchtwapen werd bemoeilijkt. De doorbreking van de in een lineair aaneengesloten vuurfront opgemarcheerde Franse legers bij Sédan door de combinatie van vuur en beweging der Duitse pantserformaties, gaf, in veelvoudig vergrote afmetingen en omgekeerd wat betreft de nationaliteiten, hetzelfde beeld te zien als de doorbreking van de Pruisische linies bij Jena door de Franse artillerieconcentraties en stormcolonnes. Hoewel van verpleging uit de strek der miljoenenlegers slechts tijdelijk en plaatselijk sprake kon zijn en thans mede grote hoeveelheden materieel moesten worden aangevoerd, overbrugden de gemotoriseerde transportmiddelen afstanden van 400 km tussen troepen en spoorwegeindpunten en kon in noodgevallen het luchttransport uitkomst brengen. Desondanks bleek Duitsland echter, evenals Napoleon, noch in staat zich buiten het Europese vasteland te doen gelden, noch om de Russische ruimte te overweldigen. Geleidelijk verplaatste het overwicht zich naar de geallieerden en aan die zijde is het vooral de Britse Maarschalk Montgomery geweest, die met moderne middelen de Napoleontische krijgskunst heeft doen herleven. Als *voorbeeld* hiervan moge dienen *de operaties na de landing in Normandië* (6 Juni—1 Sept. 1944)⁵⁾, waarbij Montgomery in strijd met de lineaire tactiek der Amerikanen de Napoleontische manoeuvreerkunst tot gelding bracht (zie *schets 3*). Bij de landing der Geallieerden op de versterkte en verdedigde Westkust van Europa kon er uiteraard geen sprake van zijn de veldtocht te openen met een manoeuvre, die het Geallieerde leger in de rug van de tegenstander zou brengen en deze dwingen tot een strijd met verkeerd front. Eerst moest de slag komen om de vijandelijke verdediging te doorbreken, dan eerst kon de manoeuvre volgen om de vijandelijke legers strategisch te omvatten.

Toen eenmaal was besloten de landing in Normandië te doen plaats hebben werden de plannen aanvankelijk uitgewerkt door een onder de schuilnaam „Cossac” gevormde staf. De opzet was het bij de landing te vormen bruggehoofd te verwijden door een naar alle zijden frontaal opdringen van de ge-

⁵⁾ Zie Montgomery: „Normandy to the Baltic” en Chester Wilmot: „The Struggle for Europe”.

lande troepen om tenslotte, als genoeg krachten zouden zijn verzameld, in de richting van Parijs, dus naar het Westen, op te rukken. Dit plan veranderde zodra Montgomery in Januari 1944 werd aangewezen als Commandant van de Landstrijdkrachten gedurende de landingsfase en belast werd met de voorbereiding hiervan. Montgomery voerde enerzijds het aantal landingstroepen op en kromp anderzijds de diepte van het te bereiken bruggehoofd in. Een stoot uit het Westelijk deel van dit bruggehoofd in de kortste richting naar Parijs, dus recht West, zou de Duitse verbindingen onmiddellijk bedreigen. Hierom besloot Montgomery in deze richting een zodanige druk uit te oefenen, dat de Duitsers zouden worden verleid hiertegen hun reserves in te zetten (hetgeen inderdaad geschiedde) om vervolgens, met gemasseerde kracht, uit het Oostelijk deel van het bruggehoofd uit te breken. Op deze wijze ruimte gekregen hebbende voor de manoeuvre zou, gebruik makende van de grote snelheid der gemotoriseerde en gemechaniseerde eenheden, worden omgezwaid teneinde de terugtrekkende Duitsers uit het Zuiden te omvatten en met omgekeerd front tegen de zee te drukken. De verticale lichte troepen, de luchtstrijdkrachten, kregen tot taak deze manoeuvre te steunen en te versluieren en voorts de Duitse terugtochtswegen over de Seine af te snijden door vernieling der bruggen. Bij de uitvoering van dit plan toonde Montgomery dezelfde soepelheid als Napoleon in het zich aanpassen aan de wisselende omstandigheden onder vasthouden van de leidende gedachte, die volledig tot uitvoering kwam. Het resultaat was de slag in Normandië, die de Duitsers bijna een half miljoen man aan doden, gewonden en gevangenen benevens 3500 kanonnen en 1500 tanks deed verliezen, en de grondslag vormde van de bevrijding van Europa. De overeenkomst tussen de krijgskunst, die hier triumpheerde en die van Napoleon valt, zowel uit strategisch als uit tactisch oogpunt, niet te miskennen.

De Onder-voorzitter:

Twintig minuten pauze.

PAUZE

De Onder-voorzitter:

Ik geef het woord aan Generaal Calmeyer tot het vervolgen van zijn voordracht.

Lt.-Generaal Calmeyer:

Indien ik mijn voordracht hier zou eindigen, dan zou men mij terecht kunnen verwijten — zoals ons militairen vaak is verweten — het oog meer gericht te houden op de oorlog van gisteren dan op die van morgen. Is het in de Tweede Wereldoorlog vooral de motor, op de grond en in de lucht geweest, die het karakter van de strijd heeft bepaald en de Napoleontische krijgskunst deed herleven, een nieuwe strijd met de wapenen dreigt met het Medusahoofd der toepassing van nieuwe explosieven, verkregen door kernsplitsing.

De te beantwoorden vraag is derhalve: *welke wijzigingen is de krijgskunst te land (thans één met die in de lucht) bezig te ondergaan door de tactische toepassing van kernwapenen en in hoeverre beïnvloeden deze veranderingen de toepassing van de dynamische Napoleontische wijze van oorlogvoeren?*

In hoofdzaak zijn deze als volgt samen te vatten:

- Terwijl nog in 1914—1918 *concentraties* van troepen en strijdmiddelen op weinige tientallen kilometers achter het front ongestoord konden plaatsvinden en deze in 1939—1945 nog mogelijk waren bij het bezit van plaatselijk luchtoverwicht (de Duitsers ervoeren deze beperking in 1944/45 tot hun nadeel in Normandië en de Ardennen), zijn dergelijke concentraties thans te allen tijde levensgevaarlijk geworden.
- In aansluiting met het vorenstaande dient een *statisch optreden* van zodanige formaties, dat zij een lonend doel voor een atoombom bieden onder alle omstandigheden te worden vermeden (b.v. de geallieerden op de Normandische kust van 6 Juni—25 Juli 1944), tenzij voldoende dekking is kunnen worden verkregen. In dit laatste geval loopt de onbeweeglijke verdediger echter grote kans te worden geneutraliseerd en doorbroken als bij Jena en Sedan.
- Terwijl in 1914—1918 de *aanvoer* naar het front van strijders, strijdmiddelen (vooral munitie) en levensbehoeften, zomede de *afvoer* van gewonden en zieken, te repareren materieel, enz., vrijwel ongestoord kon plaats vinden en het *achterland* practisch geheel veilig was voor 's vijands wapenwerking, daarentegen in 1939—1945 het luchtwapen zich hierbij in steeds toenemende mate deed gelden zonder de aan- en afvoer echter anders dan tijdelijk te kunnen afsnoeren, noch ook de productie in het achterland te kunnen stoppen, moet thans in de „broken-backed warfare” worden gerekend met langdurig onderbroken en ontregelde verbindingen, zomede met het uitvallen van productiecentra. Legers en tactische luchtmachten zullen moeten opereren onder dikwijls chaotische omstandigheden, waarbij de vooraf beraamde organisatie zal moeten worden vervangen door de improvisatie.

Het vorenstaande leidt er toe, dat moet worden opgetreden met *betrekkelijke kleine, wendbare formaties*, die, bestuurd met behulp van electronische verbindingsmiddelen, snel kunnen concentreren en weder uiteengaan. De hogere aanvoering ziet zich hierbij gesteld voor het probleem om door behendig manoeuvreren de vijand te verlokken tot lonende concentraties, zonder zelf een dergelijk doel te bieden. Hoewel *massa* steeds waarde blijft behouden, omdat zij in staat stelt de strijd uit de diepte te voeden en tegenslagen in de diepte op te vangen en te herstellen, hoort het optreden met *aaneengesloten massa's*, dat de oorlog 1914—1918 kenmerkte en in verschillende fasen van de Tweede Wereldoorlog in verminderde mate eveneens voorkwam, tot het verleden.

Voorts zal de *logistiek* (verzorging der strijdende troepen met al wat zij van node hebben) het meer en meer moeten zoeken in verspreide depots — aan te vullen door reeds in vreedstijd gedecentraliseerde industrieën — en aanvoer door de lucht (helicopters).

De problemen, waarvoor de hedendaagse aanvoerder zich ziet gesteld zijn zodoende voor een belangrijk deel dezelfde als die, waarvoor Napoleon zich zag geplaatst. Kort samengevat: de noodzaak van dynamisch optreden met betrekkelijk kleine snel wendbare formaties, ontdaan van een lange nasleep en een nieuwe, daarbij passende logistiek. Napoleon opereerde met divisies en korpsen, sedert door het aanzwellen van diensten en treinen steeds logger en onhandelbaarder geworden, de huidige periode zal deze moeten stroomlijnen tot eenheden geschikt om te voldoen aan de huidige eisen van ruimte en tijd. Napoleon maakte zich vrij van de magazijnsverpleging, de huidige logistiek zal dit, met de hedendaagse technische middelen, eveneens moeten doen. Nu, evenals toen zal het logistieke probleem waarschijnlijk het moeilijkst op te lossen zijn. Gelukt het niet dit op te lossen dan staat te wachten, dat de nagestreefde beweging wederom in het zand zal lopen als in het jaar 1914.

Strategisch ging het er toen als nu om de tegenstander in een ongunstige positie te manoeuvreren en tactisch om hem in deze positie op de kwetsbaarste plaats te treffen. *De slag bij Austerlitz* (1805) toont hoe Napoleon er in slaagde zijn tegenstanders te verlokken tot een concentratie, die hen ten verderve voerde (*schets 4*).

De slag bij Austerlitz vormde het culminatiepunt van *de veldtocht van 1805* tegen Oostenrijk en Rusland. Na een Oostenrijks leger onder Mack bij Ulm in Beieren tot capitulatie te hebben gedwongen was het Franse hoofdleger in snelle marsen langs de Donau naar Wenen opgerukt. De naar Oostenrijk opgerukte Russen en de resten van de Oostenrijkers weken, onder het leveren van achterhoedegevechten, op hun verbindingen terug, ontruimden Wenen en kwamen eerst bij Olmütz in Moravië tot staan. De Russische opperbevelhebber Kutusow, bij wie zich de beide Keizers bevonden, verwoegde hier over 85.000 man, w.o. 70.000 Russen, terwijl aanzienlijke Russische versterkingen en een Oostenrijks leger van 80.000 man onder Aarts-hertog Karel in opmars waren. Het Franse leger was, door detacheringen en verliezen, verzwakt tot 55.000 man, die aan het einde van hun krachten waren (Garde, IV en V Korps en Res. Cavalerie onder Murat). Door de snelle opmars had de verpleging uit bij Augsburg aangelegde magazijnen, aangevoerd met schepen langs de Donau en verder uiteraard met gevorderde wagens, vrijwel volledig gefaald. Bij dit alles kwam nog, dat Napoleon inlichtingen had dat Pruisen over een maand gereed en voornemens zou zijn zich bij de verbondenenen te voegen.

De tijd werkte dus in ieder opzicht voor de verbondenenen en tegen de Fransen. Slechts een beslissende overwinning kon het Franse leger uit zijn netelige positie bevrijden. Een omvattende manoeuvre was onder deze omstandigheden noch mogelijk, noch was het leger hiertoe in staat. Een frontale aanval zou de Russen in het gunstigste geval op hun verbindingen en opmarcherende versterkingen terugwerpen.

Napoleon besloot derhalve hen te verlokken tot de aanval. Stelling nemende ten O. van Brünn tussen de meren van Telnitz en de hoogte Santon, in een voor de verdediging gunstig terrein, wist Napoleon door het aannemen van een defensieve houding en het voeren van diplomatieke onderhandelingen bij de Russen de indruk te vestigen, dat hij zich in een wanhopige positie bevond. Hoewel Kutusow de opmarcherende versterkingen wilde afwachten drong Czaar Alexander tot de slag.

De Russen besloten aan te vallen met het zwaartepunt op de linker (Zuidelijke) vleugel, het Franse front hier te omvatten en af te snijden van Wenen, teneinde de Fransen zodoende een beslissende nederlaag toe te brengen. Zij moesten zich hiertoe naar het Z. uitrekken en de hoogten van Pratzen, die Napoleon opzettelijk had ontruimd, overschrijden.

Napoleon, wiens macht, door het aantrekken van het I Korps (Bernadotte), delen van het III Korps (Davoust) en een Cavalerie divisie, inmiddels tot 75.000 man was gestegen, bezette het front zwak met (van N. naar Z.) het V Korps (Lannes), het IV Korps (Sault) en het nog opmarcherende III Korps en vormde bij Schlapanitz achter de linkervleugel een sterke „masse de manoeuvre" van het I Korps, de Garde (Oudenot) en de zware cavalerie van Murat. Hij nam de voorzorg zijn verbindingen van Wenen over Brünn te verleggen.

2 December om 7.00 uur, bij een stralende winterzon, begon de slag. De Russen vielen over het gehele front aan, waarbij grote massa's over de hoogten van Pratzen naar het Z.W. marcheerden, de Franse rechtervleugel aanvielen en terugdrukten. In hun front ontstond hierdoor een zwakke plaats. Dit was het ogenblik, waarop Napoleon had gerekend en gewacht. Even te voren had hij tot zijn omgeving gezegd: „Si..... les Russes abandonnent ces hauteurs, fussent ils 300.000 milles hommes, ils sont pris en flagrant délit et perdus sans ressources."

Om 10.00 uur stormden de troepen van Sault het plateau van Pratzen op, terwijl verder naar links de ruiters van Murat chargeerden. Tevergeefs trachtten de Russen het ontstane gat met hun Garde te stoppen. Zij werd opgevangen door het I Korps (Bernadotte). De gemasseerde Russische linkervleugel werd afgesneden, samengedrukt, tegen de bevroren meren van Telnitz gedrongen en vernietigd, alsof zij door een bombardement met kernprojectielen was getroffen. De Russen verloren 20.000 doden, 20.000 gevangenen, 180 kanonnen en een enorme hoeveelheid materieel.

Is in het voorgaande gewezen op het blijvende in de Napoleontische krijgskunst, op de overeenkomst met die van gisteren en heden, daarnaast bestaan echter ook de *principiële verschillen voortspruitende uit de gewijzigde strijdmiddelen*.

Napoleon streefde naar *massavorming vóór de slag*. („Il faut mieux faire trois ou quatre marches de plus et réunir ses colonnes en arrière et loin de l'ennemi, que d'opérer leur réunion en sa présence"⁶), m.a.w. de gedecentraliseerd marcherende Korpsen moesten zich vóór de slag op een enge ruimte verenigen om, zoals de Keizer het in 1811 uitdrukte: „présenter des masses importantes".⁷)

In de hedendaagse oorlogsvoering moet en kan de *concentratie* van strijdmiddelen — massavorming valt ook dan te vermijden — worden gezocht *in de slag*, waarbij de nauwe aanraking tussen eigen en vijandelijke eenheden het gebruik van kernwapens uitsluit. Hierbij moet worden bedacht, dat één

⁶) Correspondance (Oeuvres de Sainte-Hélène) XXX, 289 (Bertrand).

⁷) Correspondance XXIII, no. 18312 (au major-général de l'armée d'Espagne, Paris 6 décembre 1811).

der doeleinden die Napoleon met massavorming vóór de slag nastreefde, nl. de geconcentreerde vuuruitwerking door de reserve-artillerie, thans van grote afstand kan worden verkregen, in 1944 reeds door een „bommentapijt”, gelegd door de luchtstrijdkrachten, en thans eerst recht door gebruik van kernwapens. De moderne transportmiddelen (langs de grond en door de lucht) bieden daarbij voor het snel vormen van een „masse de rupture”, mogelijkheden, die Napoleon niet ten dienste stonden.

Minder nog — en hier betreft het geen zaak van gewijzigde techniek, maar van gelijkblijvende psychologie — moet Napoleon ons ten voorbeeld strekken waar het betreft *de scholing van de commandanten*, die de gedecentraliseerde optredende gevechtsgroepen moeten commanderen. In zijn tijd was het meer nog dan in de onze noodzakelijk te beschikken over ondercommandanten, geschikt en geschoold tot zelfstandig handelen in de geest van hun chef. De beduchtheid van iedere dictator voor het opkomen van sterren, die de glans van de zijne zouden kunnen verduisteren, wellicht gepaard aan de zucht van vele krachtige figuren om wat gedaan moet worden zelf te doen, heeft Napoleon doen verzuimen zijn ondercommandanten vorenbedoelde scholing te geven. Integendeel, zij waren gedrild volgens de Keizerlijke formule van 14 Februari 1806: „Tenez-vous strictement aux ordres que je vous donne; exécutez ponctuellement mes instructions. Moi seul sais ce que je dois faire.”⁸⁾

De wrange vruchten hiervan zijn niet uitgebleven, in het bijzonder in het tweede gedeelte van de veldtocht van 1813, toen Napoleon op de binnenlijnen streed tegen de met drie legers (het Noordelijk leger onder Bernadotte, Kroonprins van Zweden; het leger van Silezië onder Blücher en het leger van Bohemen onder Schwartzberg) concentrisch oprukkende Geallieerden. Een dergelijke operatie bracht mede, dat, terwijl Napoleon zich met het gros van zijn krachten tegen één der tegenstanders wendde, teneinde deze te verslaan, de beide andere vijandelijke legers werden belet tussen beide te komen. De daarmede belaste Korpsen moesten daartoe het verdragend gevecht voeren, een combinatie van verdediging, aanval, terugtocht en manoeuvre, die de hoogste eisen stelt aan aanvoerders en troepen. Ondanks hun grote ervaring ontbrak het de maarschalken aan de hiervoor nodige militaire kennis (nederlagen van Mac Donald bij de Katzbach, Oudinot bij Grosz Beeren, Vandamme bij Kulm, Ney bij Dennewitz).

Evenmin heeft Napoleon zich bekommerd om de *scholing van Stafofficieren en de vorming van een mede denkende Generale Staf*. Weliswaar heeft Napoleon in *Berthier* een voortreffelijk medewerker gevonden, doch slechts als een werktuig tot het uitvoeren van bevelen. 18 Januari 1807 schreef deze aan maarschalk Ney, die zich veroorloofd had enkele suggesties te doen: „L'Empereur n'a pas besoin ni de conseils ni de plan de campagne; personne ne connaît ses idées et nous n'avons qu'à obéir.”⁹⁾ Terwijl in Pruisen na de nederlaag van Jena door Scharnhorst het ingewikkelde maar wel gesmeerde mechanisme van de Pruisische Generale Staf was gevormd, teneinde — zoals Scharnhorst het uitdrukte — aan het toeval zo min mogelijk speelruimte te laten, geraakten de Fransen in de meening, dat het genie van de Keizer,

⁸⁾ Geciteerd naar Commandant Henri Lachouque, „Le secret de Waterloo”, blz. 211.

⁹⁾ Geciteerd naar F. M. Kircheisen „Napoléon”, Tome Second (1806—1821), blz. 166.

de „coup d'oeil" van hun commandanten, de dapperheid van hun troepen en de vaardigheid van beiden in het zich „débruilleren" voldoende waren om de zege te garanderen. De uit stafdienstkundig oogpunt zeer slecht geleide veldtocht van 1815, eindigende met de catastrofe van Waterloo, was in dit opzicht een bittere les. Napoleon zelf heeft dit enigermate gevoeld, toen hij in 1816 op St. Helena zeide: „Je n'ai pas perdu la bataille parce que les Alliés avaient trois fois plus de monde que moi. Je l'ai perdue parce que Soult avait fait de mauvais choix comme officiers d'état major." ¹⁰⁾ Deze les heeft echter niet verhinderd dat deze denkbeelden nog tot de oorlog van 1870/71 hebben nagewerkt en het „s'instruire pour vaincre" eerst daarna een der leidende motieven van het Franse leger is geworden.

Na deze negatieve klanken moet echter worden gewezen op datgene, waarin Napoleon de huidige en toekomstige aanvoerders voor alles ter voorbeeld kan strekken, nl. in zijn *leiding van mensen*. Ondanks de zware bloedoffers, die zijn veldtochten hebben gevraagd, slaagde hij er in van de veldtocht in Italië (1796), waar hij de bijnaam „le petit caporal" verkreeg, tot en met de slag bij Waterloo (1815), waar het leger was „vibrante d'un amour frénétique de l'Empereur" ¹¹⁾, het vertrouwen en de toewijding van zijn troepen te behouden. De maarschalken mogen hebben gewankeld in hun trouw, de man in het gelid nimmer. Het is juist deze capaciteit, die aanleiding heeft gegeven tot de Napoleontische legende.

Wie kent niet, ook in onze dagen, de beelden van de Generaal Bonaparte met een vaandel in de hand de brug van Arcola bestormende (1796), de Generaal Bonaparte in Egypte, zijn soldaten wijzende op de pyramiden of de pestlijders bij Jaffa aanrakende, de nachtelijke revue voor Austerlitz, de Keizer bivakkerende in een carré der grenadiers van het 40e Linieregiment de nacht voor Jena, de Keizer bij Montereau zelf het geschut bedienende en eindelijk de sombere figuur, die vergeefs de dood zoekt tussen de laatste carrés van Waterloo.

Het vermogen om door woord en daad de vonken van het eigen innerlijke vuur te doen overspringen op anderen is het kenmerk van de grote leider en dit vermogen was Napoleon niet alleen aangeboren, doch werd door hem ook welbewust ontwikkeld en benut. In dit vermogen ligt het verschil tussen de alleen maar knappe stafofficier en organisator en de grote aanvoerder. De Fransen hebben dit in 1940 tot hun nadeel ondervonden, toen zij in de Generaal Gamelin een chef hadden, die wel het eerste, maar niet het laatste was.

Al zou de gehele Napoleontische krijgskunst eenmaal tot het verleden gaan behoren, dan nog zullen in dit opzicht de woorden gelden, waarmede Bainville zijn boek over Napoleon besluit: „Il ne s'éloignera des mémoires humaines qu'avec lenteur et l'on entend encore, à travers les années, à travers les révolutions, à travers des rumeurs étranges, les pas de l'empereur qui descend de l'autre côté de la terre et gagne des horizons nouveaux."

¹⁰⁾ Montholon „Récits de la captivité de l'Empereur Napoléon à Sainte-Hélène", Parijs 1847, I blz. 469 (26 décembre 1816).

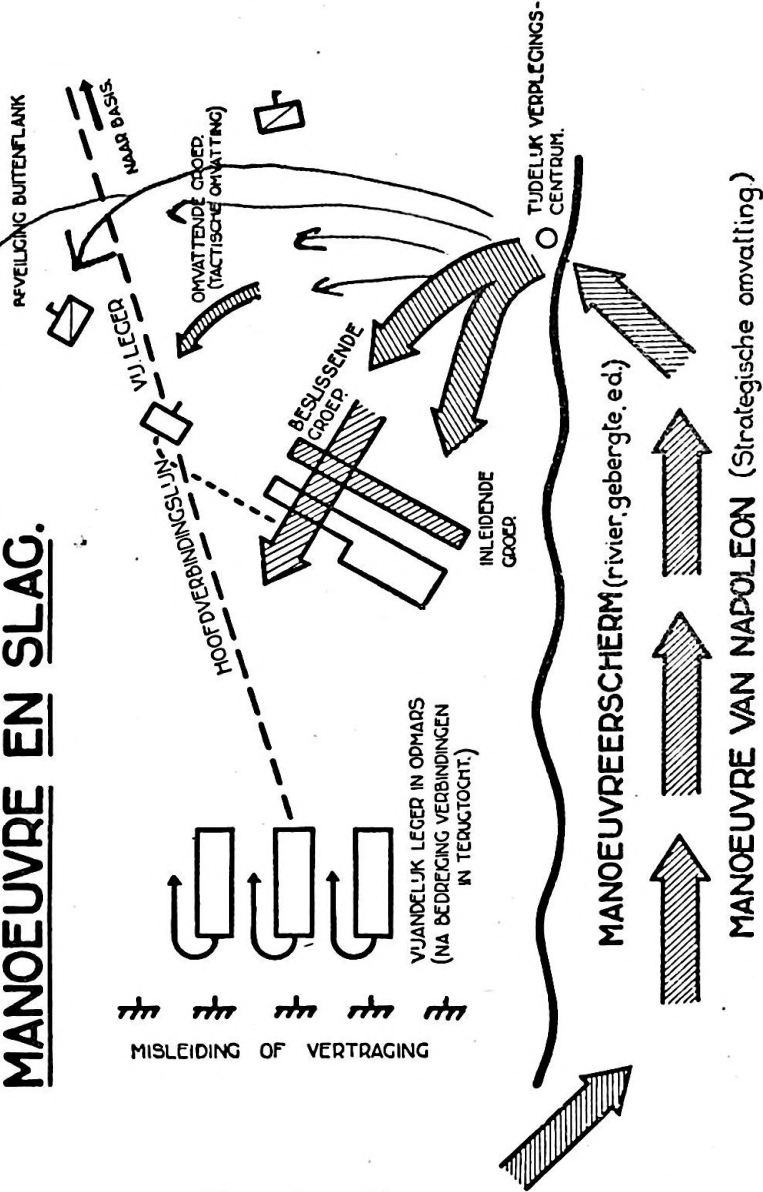
¹¹⁾ Lachouque t.a.p. blz. 54.

Schets N° 1.

SCHEMATISCHE VOORSTELLING NAPOLEONTISCHE MANOEUVRE EN SLAG.

VJANDELUK ACHTERLAND.

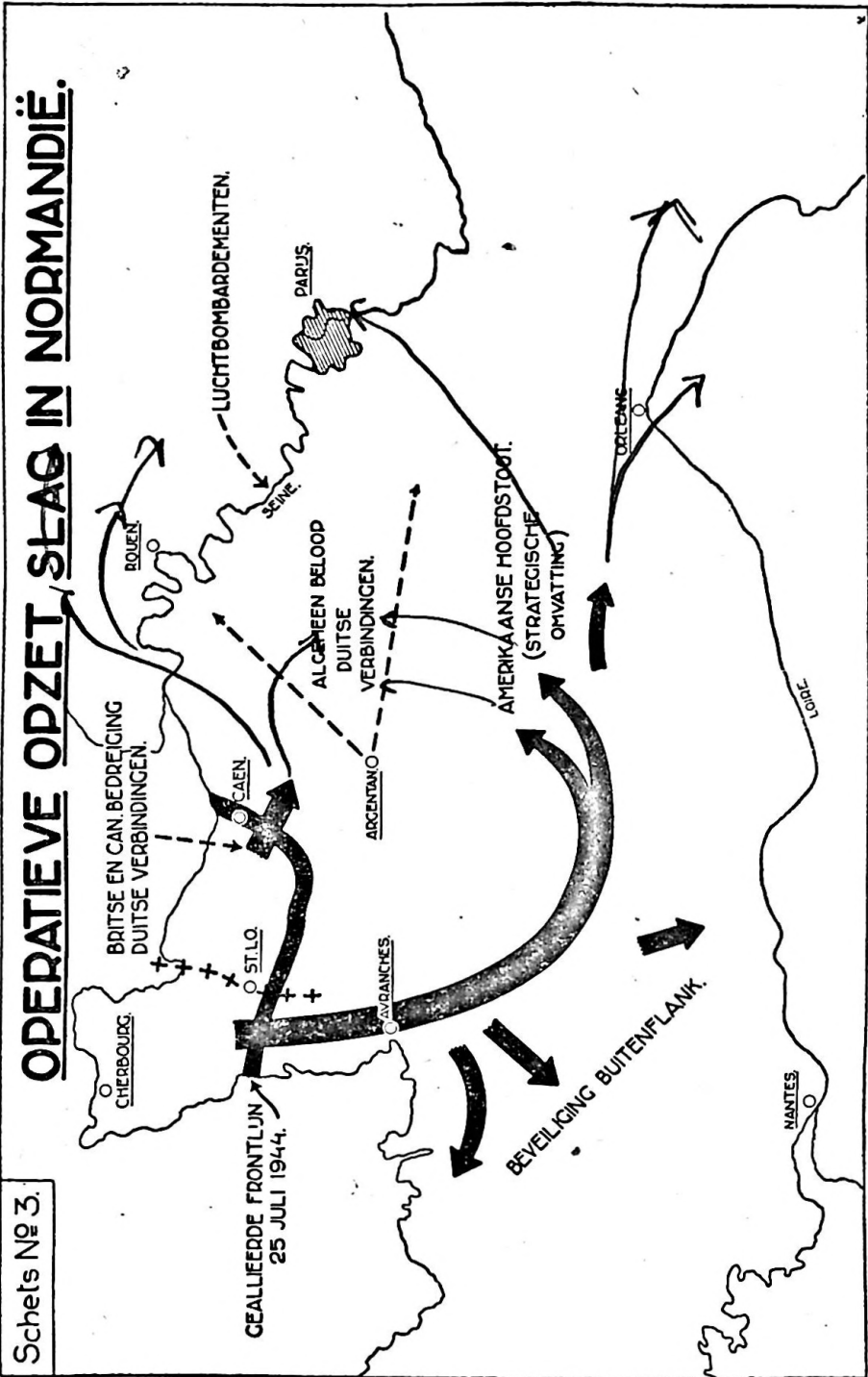
MISLEIDING OF VERTRAGING
VJANDELUK LEGER IN OPMADS (NA BEDRIEGING VERBINDINGEN IN TERUGTOCHT.)

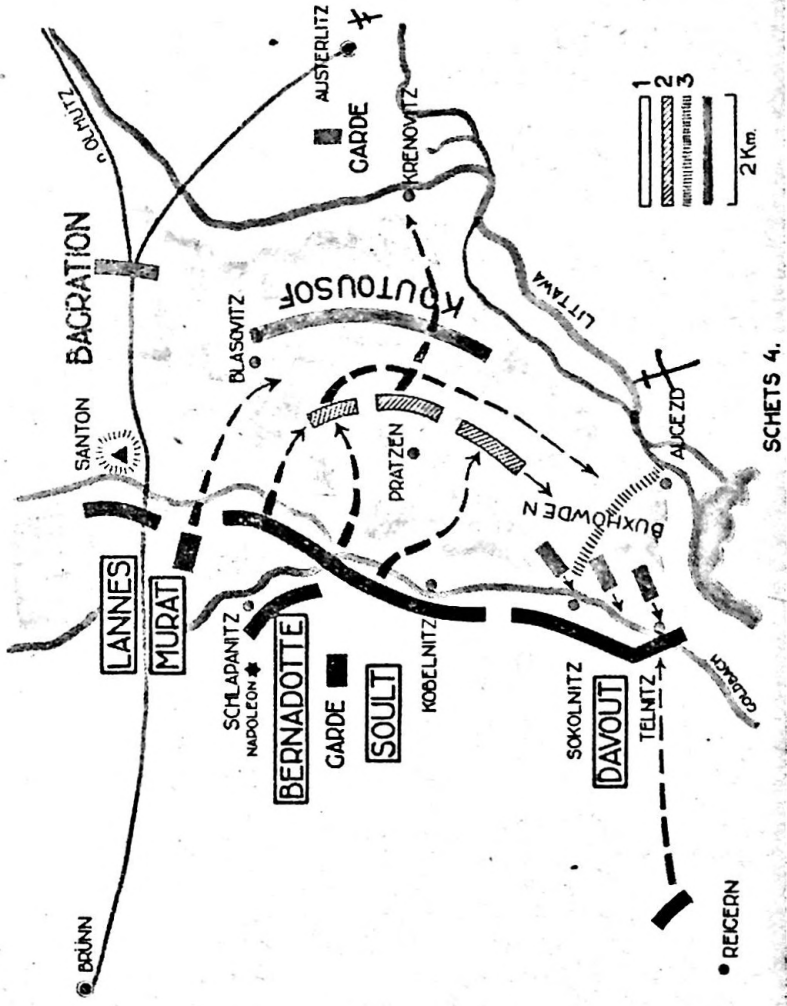
FRANKRIJK.

Schets N° 3.

OPERATIEVE OPZET SLAG IN NORMANDIË.

SLAC BIJ AUSTERLITZ, 2 DEC. 1805.

De *Onder-voorzitter*:

Mijne heren, een van de heren heeft zich reeds opgegeven om nog iets in het midden te brengen. Ik zou willen vragen zijn er nog andere heren, die in debat willen treden, vragen willen stellen of enkele mededelingen willen doen?

Dan geef ik om te beginnen het woord aan de Lt.-Kolonel Bosch.

Luitenant-Kolonel Mr H. W. J. Bosch:

Mijnheer de Voorzitter, Excellenties, Generaals, Kolonels, Mijne Heren.

Met Uw vergunning mag ik allereerst enkele woorden zeggen naar aanleiding van de herdenkingsrede ter gelegenheid van het negentigjarig bestaan, uitgesproken door de Voorzitter onzer Vereniging; het is mij namelijk een bijzonder voorrecht hier te mogen staan op dezelfde plaats, waar 55 jaar geleden mijn grootvader, Kolonel der Genie b.d. J. F. H. Boonacker zijn lezing over „Het Volksleger” hield. Op de opmerking van onze Voorzitter, dat op de vergaderingen na de oorlog zoveel minder debat is dan op die van vroeger jaren zou ik willen zeggen, dat dit — althans op de weinige vergaderingen, die ik als troepofficier heb kunnen bijwonen, — bepaald niet aan mij heeft gelegen. (De Voorzitter: Dit verwijt sloeg bepaald niet op U!)

Ten aanzien van het onderwerp van hedenavond zou ik gaarne het volgende in het midden willen brengen:

1. De geachte spreker heeft de *levée en masse* van de Franse Revolutie als een der voorwaarden genoemd, die Napoleon tot ontplooiing van zijn krijgskunst in staat stelde; hoewel verschillende militaire schrijvers het tegendeel beweren, ben ik er vast van overtuigd, dat wij ook in de toekomst — zeker bij onze tegenstanders — wederom een *levée en masse* zullen zien.

2. De Generaal heeft in stelling 4 geschreven, dat de (Franse) legers in 1793 in divisies verdeeld werden en bij de ontwikkeling van stelling 4 heeft hij ook Gribeauval in het tijdvak van de Franse revolutie geplaatst; is de divisie niet door Maarschalk Maurice de Saxe in 1759 ingevoerd en is ook Gribeauval niet een figuur uit het tijdperk vóór de Franse revolutie (1776)?

3. Ten aanzien van sprekers vergelijking tussen het schema van de Napoleontische manoeuvre en de slag in Normandië zou ik willen opmerken, dat maskering van grote troepenmachten tegenwoordig niet meer mogelijk is; de kern van Napoleon's strategie ligt naar mijn gevoel echter in de concentratie van zoveel mogelijk krachten op het strategisch zwaartepunt en juist dit beginsel geldt nog steeds. In dit verband zou ik de Generaal willen vragen of de opzet van de geallieerde opmars na de slag in Normandië, waarbij noch rechts noch links een zwaartepunt was gelegd, niet in flagrante strijd met dit beginsel was.

4. Het wil mij voorkomen, dat sprekers vergelijking tussen de doorbreking van Hohenlohe's flankdekking bij Jena en de strategische doorbreking van de geallieerde hoofdmacht bij Sedan in 1940 enigszins mank gaat.

5. Behoort ook het raden van de voornemens van de tegenstander, waarbij Napoleon dan speelde op de fouten, die zijn tegenstander naar zijn verwachting zou maken, niet tot de belangrijkste facetten van Napoleon's krijgskunst? Naar ik meen, beredeneerde Napoleon dikwijls op grond van het hem bekende karakter van de vijandelijke aanvoerder, dat de vijand op een bepaalde wijze zou ageren, waarnaar hij dan zijn maatregelen richtte; vele successen van Napoleon zijn aan dit systeem te danken.

6. Toen Blücher met de woorden „Ich habe es Wellington versprochen" naar Waterloo opmarcheerde en daarmee afweek van de adviezen van zijn kundige stafofficieren, toonde hij, dat karakter in de oorlog van meer belang is dan bekwaamheid, al wil ik hiermede natuurlijk allerm minst betogen, dat bekwaamheid en vakkennis niet belangrijk zouden zijn voor een aanvoerder. Ik zou dan ook willen besluiten met de woorden, die Jomini Napoleon laat zeggen in „La Vie politique et militaire de Napoléon racontée par lui même devant le Tribunal d'Alexandre, César et Frédérique": „Il y a des généraux instuits mais craintifs, d'autres sont braves sans instruction, les bons sont ceux, qui réunissent les deux qualités, mais ils sont très rares" en dit geldt niet alleen voor generaals!

Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter:

Mag ik Overste Bosch in de eerste plaats bedanken, dat hij zo daadwerkelijk heeft gereageerd op mijn opmerking, dat er weinig debat na de lezingen is. Het doet me bijzonder genoegen, dat dit na deze lezing dus niet het geval is. De opmerkingen van de Overste Bosch zijn van verschillende aard en ik mag deze dus wel achtereenvolgens behandelen.

In de eerste plaats heeft de Overste de overtuiging uitgesproken, dat we nog steeds leven in het tijdperk van de millioenenlegers, gevormd door een „levée en masse". Het is zonder enige twijfel, dat zulks in de eerste wereldoorlog en de tweede wereldoorlog het geval was. De vraag is of dat in de toekomst zo zal blijven. Ik geloof, dat de Overste Bosch en ik bij de beantwoording daarvan niet zo ver van elkaar zijn, want ik heb gezegd, dat massa ook in onze tijd waarde blijft behouden. Ik ben van mening, dat men ook in de tegenwoordige tijd niet zal kunnen volstaan met alleen maar kleine legers zonder iets daarachter. De Generaal Kruls, hier aanwezig, heeft kleine legers wel eens speelgoed voor Generaals genoemd en deze uitdrukking is inderdaad treffend juist. Terwijl men in 1914 echter nog gelegenheid had de *massalegers* vóór de oorlog te mobiliseren en daarmee de veldtocht te openen (al ging een overval als die der Duitsers met troepen op versterkte vredesvoet tegen de Belgische Maasforten hier reeds aan vooraf) en in 1939/40 de lange periode van spanning en de daarbij volgende afwachtingsperiode hiertoe gelegenheid boden (al begon de feitelijke oorlogvoering in het Westen met een overval door de lucht), thans valt te verwachten, dat een nieuw conflict zal beginnen met hevige luchtaanvallen, die te land en met valschermtroepen zullen worden gesteund door pogingen het vijandelijke waarschuwingsstelsel te ontwrichten. De eerste strijd te land zal dus geschieden met voorhanden *parate troepen*. Daarachter zal men een diepteverdediging mobiliseren en, als beide partijen het veld behouden, zullen

steeds grotere massa's in de strijd worden betrokken. Niet uit het oog mag echter worden verloren, dat er in vreedestijd een tegenstelling ligt — uit personeel, financieel en materieel oogpunt — tussen het streven naar parate troepen en dat naar mobilisabele eenheden. Twee stelsels van legervorming druisen hier tegen elkaar in en het huidige streven naar parate troepen gaat onvermijdelijk ten koste van de massavorming.

Wat betreft de indeling der groter wordende legers in min of meer zelfstandig opererende *divisies* heeft de Franse Maarschalk *Maurice de Saxe* dit inderdaad reeds (niet in 1759 want de maarschalk overleed in 1750) toegepast tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740—48), doch als tijdelijke maatregel tijdens een veldtocht, zoals wij thans marscolonnes formeren. De organieke invoering van de divisie dateert van 1793. Uit de tekst van mijn voordracht zal blijken, dat ik *Gribeauval* wel degelijk in het Koninkrijk heb geplaatst, al sprekende is dit wellicht weggefallen.

Zoals de Overste Bosch zal weten, heeft over de wijze, waarop *de Geallieerde opmars door Frankrijk* moest worden uitgevoerd, groot verschil van mening bestaan tussen Generaal Eisenhower en Maarschalk Montgomery. Laatstgenoemde vertolkte daarbij m.i. de Napoleontische visie; eerstgenoemde grondde zijn opvatting vooral op logistieke motieven. Het zou mij echter te ver voeren hier thans verder op in te gaan.

Ik blijf van mening, dat *de slag bij Jena* in 1806 en *de strijd bij Sédan* in 1940 een treffende overeenkomst vertonen wat betreft de nederlaag van een leger strijdende volgens een verouderde lineaire tactiek tegen een leger, dat zijn kracht zoekt in concentratie op één of meer zwaartepunten. Het doet er m.i. niet toe, dat het bij Jena een flankdekking betrof (van toch altijd 46.000 man met 20.000 in voorste linie) en bij Sédan een hoofdmacht.¹²⁾

Napoleon grondde zijn optreden inderdaad, na eerst met de verschillende mogelijkheden te hebben rekening gehouden, ten slotte op *hetgeen de vijand n.z.m. zou doen*. Bij Jena sloeg hij, zoals wij zagen, de plank mis.

De laatste opmerking van Overste Bosch kan ik slechts onderschrijven.

Ik hoop de Overste Bosch hiermede naar genoegen beantwoord te hebben.

De Onder-voorzitter:

Ik geef dan thans het woord aan de heer Frederiks.

De Heer Mr Dr Frederiks:

Mijnheer de Voorzitter, in de eerste plaats wil ik hier mijn dank betuigen voor de woorden die U in het begin hebt gesproken om mij hier het welkom toe te roepen. In de tweede plaats hebt U gesproken over het Genootschap waarvan ik de eer heb de Voorzitter te wezen, het Genootschap voor Napoleontische Studiën. Ik acht het een ereplicht om namens dat kleine gezelschapje, dat ik dus presideer, deze colossus, waarin ik nu verzeild ben, mijn beste wensen voor de toekomst aan te bieden. Ik zal niet in militair debat met U komen, want in stede van Generaal ben ik Secretaris-Generaal geworden.

¹²⁾ Ik had in dit opzicht ook de doorbreking van onze Grebbelinie door een geconcentreerde aanval op een smal frontgedeelte kunnen aanhalen.

Ik wil dus op ander terrein even op Uw rede ingaan, nl. waar U zeide, dat de Koning van Pruisen zeker in het strijdperk zou zijn getreden wanneer het misgelopen was. Ik meen dat te mogen betwijfelen. De Koning van Pruisen was een zeer onbeduidende figuur, zoals ook zijn vader, en paste dus weinig als opvolger van Frederik de Grote. Hij beging fout op fout, maar dat was het ergste niet. Hij was onbetrouwbaar, een huichelaar, en zag zelfs tegen een leugen niet op. Hij heeft overal ingegrepen waar hij maar enig voordeel zag zonder dat hij gevaar liep. Zelfs tegen woordbreuk zag hij in deze niet op. Wat is er nu eigenlijk gebeurd waardoor hij in een moeilijke toestand kwam? Toen in 1805 de oorlog was uitgebroken en de zeven Franse legerkorpsen de concentrische beweging maakten die uitliep op Ulm, is het Korps van Maarschalk Bernadotte getrokken door het markgraafschap van Ansbach, dat aan de Koning toebehoorde. Hoewel Napoleon hem een genoegdoening aanbood, heeft de Koning van Pruisen die niet willen aannemen, doch zich gewend tot de Tsaar, die reeds lang had gewerkt om hem over te halen deel te nemen aan de strijd en beide vorsten hebben toen 3 Nov. 1805 de conventie van Potsdam gesloten.

De conventie van Potsdam was geheel opgesteld in de geest van de Tsaar, die als een politieke messias wenste Europa te reorganiseren en alles ongedaan te maken wat sinds de revolutie was gebeurd. De Koning van Pruisen zou als bemiddelaar tussen de partijen optreden, maar mocht de vrede niet op de in de conventie genoemde voorwaarden tot stand komen, dan zou hij aan de oorlog tegen Frankrijk deelnemen. Daar stond wat tegenover, want de Koning van Pruisen deed niets, tenzij daar een voordeel tegenover stond. Hij zou subsidies krijgen van Engeland zoals dit land in al de oorlogen van de revolutie en van het Keizerrijk verleende. Voorts was in een geheim artikel de Pruisische wens vastgelegd om Hannover te annexeren, toenmaals in personele unie met het Verenigd Koninkrijk verbonden.

De Koning van Pruisen zou een vertrouwensman naar het Franse hoofdkwartier zenden om de gestelde eisen voor zijn mediatie aan de Keizer aan te bieden. Als zodanig werd aangewezen Von Haugwitz. Deze werd vóór de slag bij Austerlitz ontvangen in het keizerlijke kamp in Brünn. Na dit onderhoud schreef de Koning in een brief aan de Tsaar, dat de Keizer zijn mediatie zou aannemen wanneer de Koning een verdere operatie-uitvoering van de geallieerden tegen Holland zou tegenhouden. Daar was echter geen woord van waar. De Keizer stond voor de beslissende slag van Austerlitz en wat is toen de houding van de Keizer geweest? Hij heeft de gestelde voorwaarden niet aangenomen en ook niet afgewezen, hij hield een slag om de arm. En dat zouden we allemaal doen wanneer er een beslissende slag zou moeten vallen. De beslissende slag viel, de mokerslag van Austerlitz. Nu komt Von Haugwitz, nadat de wapenstilstand is gesloten, in Wenen voor de tweede keer bij de Keizer en maakt deze zijn compliment over de overwinning, waarop Napoleon met deze woorden antwoordt: „Ce sont des félicitations donc la fortune a changé l'adresse". Is toen de Koning van Pruisen met de belofde 180.000 man in het veld gekomen? Helemaal niet. Hij heeft er niet aan gedacht. U hebt tijdens Uw rede gebruikt de term van het Medusa-hoofd. Evenals in 1805 voor de Keizer van Oostenrijk, was ook voor de Koning van Pruisen het hoofd van Bonaparte, later dus Napoleon, het Medusa-hoofd dat deed verstenen. Hij heeft er niet aan gedacht om op te treden en in tegendeel de conventie gesanctionneerd en ook geratificeerd, die

hem, op wens van de Keizer, door Talleyrand was voorgelegd. Er is dus n.m.m. geen sprake van, de Koning kennende, zoals ik hem heb leren kennen uit zijn brieven aan Napoleon, die ik heb ingezien in het archief van de huidige Prins Napoleon te Parijs, dat hij in het veld zou zijn getreden.

Dank U zeer.

De Voorzitter:

Ik geloof, dat ik de heer Frederiks alleen maar te danken heb voor zijn historische aanvulling.

De Onder-voorzitter:

Is er nog een van de heren, die iets in het midden wil brengen? De Generaal Roëll.

Generaal Jhr W. Roëll:

Slechts een enkel woord mijnheer de Voorzitter. In de eerste plaats natuurlijk mijn grote dank voor hetgeen ik met buitengewone belangstelling heb mogen horen. De Generaal Calmeyer heeft ons geschetst het heele leven, d.w.z. het hele militaire leven van Napoleon en ook de bron waaruit dit eigenlijk gesproken is. Naar ik me wel weet te herinneren was Napoleon niet alleen een autodidact, maar het was een man, die zich bijzonder gericht heeft op heel verre voorgangers. Hij noemde zelfs Alexander de Grote, hij noemde Caesar, als mensen waar zich zijn fenomenale geest mede had ontwikkeld. Daarom heb ik altijd in Napoleon geëerd, hetgeen men zou kunnen noemen: „l'éternelle soldatesque". Hij was een geboren soldaat, hij was een man, geboren om grote massa's te leiden en te inspireren. „L'éternelle soldatesque" dat is een geestelijke eigenschap, die ik niet genoeg zou willen ontwikkelen, willen zien ontwikkeld, want ik heb niets meer te ontwikkelen maar ik heb er wel aan meegewerkt in mijn leven, in het Nederlandse leger. Het „soldaat-zijn" is naar mijn gevoelen niet een militaristisch zijn; in genen dele, het begrip „soldaat zijn" heb ik altijd gevonden een van de heerlijkste dingen om in mezelf te proberen te ontwikkelen. En dan is er nog een tweede vraag. Dat is iets wat me wel enigszins verontrust heeft in Uw rede, Generaal Calmeyer. Buiten U om natuurlijk, want U heeft een waarheid geponeerd. Dat is de atoomsplitsing. U heeft daarvan gezegd, dat we de gevolgen alleen zullen kunnen ontgaan door in kleine groepen te strijden. Is er in die richting een oplossing te vinden? Het strijden tegen atoomsplitsende wapenen lijkt me verschrikkelijk moeilijk. Ik geloof, dat de atoomsplitsing wel een van de allergevaarlijkste dingen is die het leger en ook de moreel van de troep bedreigen. Ik zou zo graag nog van U willen weten op welke wijze die atoomsplitsing thans wordt opgevat en overgebracht in de oefening, de strategische oefening, de tactische oefening van onze troepen. Als U me daar nog een antwoord op kunt geven dan ben ik erg gelukkig.

De Voorzitter:

Generaal, ik dank U zeer voor wat U gezegd heeft en ik kan niet anders dan het eerste gedeelte van Uw opmerkingen onderschrijven. Napoleon was

inderdaad iemand, die zich gebaseerd heeft op zijn voorgangers en die een zeer grondige en gedegen kennis van de krijgsgeschiedenis had. Die ook gezegd heeft: wil men een aanvoerder worden dan moet men de krijgsgeschiedenis bestuderen. Wat U verder heeft gezegd over het soldatesque van Napoleon, dat is me zo uit het hart gegrepen, dat ik daar verder niets over wil zeggen. Moeilijker is het laatste gedeelte te beantwoorden. Ik kan U er alleen dit van zeggen, dat op het ogenblik bij de daarvoor aangewezen intergeallieerde organen, dus in de eerste plaats bij Saceur, de Atlantische Opperbevelhebber in de omgeving van Parijs, het vraagstuk van het optreden tegen de tactische atoomwapenen in studie is. Ik durf niet zeggen, dat daar op het ogenblik al een bevredigende oplossing voor gevonden is; althans, dat is mij niet bekend. Wel is mij bekend en dat gaat in de richting die ik hedenavond reeds heb gewezen, dat men streeft naar het stroomlijnen van de eenheden en naar het komen tot kleinere en tot meer mobiele eenheden dan men op het ogenblik heeft en daarmee naar grotere tussenruimten tussen de troepen. In hoeverre deze wijze van optreden bij onze troepen op het ogenblik al wordt toegepast, dat zou ik U niet kunnen zeggen. Misschien dat de Generaal Cozy nog aanleiding vindt om hier een enkel woord over te zeggen.

Generaal-Majoor J. H. Couzy:

Inderdaad wordt de oplossing op het ogenblik bij de oefeningen gezocht in een grotere verspreiding van staven en troepen. Bij de afgelopen manoeuvres, die wij in het najaar hebben gehouden in Duitsland, in Inter-geallieerd verband, is er o.a. geprobeerd om met kleine groepen over een breed front op te rukken. Het stemt verheugend, althans van onze kant, dat de tegenpartij geen enkel werkelijk lonend doel bij de Nederlandse troepen heeft kunnen onderkennen.

Generaal Jhr W. Roëll:

Dan dank ik U zeer. Dat was voor mij een punt van zorg.

De *Onder-voorzitter*:

Mag ik vragen of er nog een van de heren iets in het midden wenst te brengen? Niemand meer?

Dan, mijne heren, op deze avond die zeker ook gewijd is aan de herdenking van het negentigjarig bestaan van onze Vereniging, heeft onze Voorzitter, de Generaal Calmeyer, na zijn herdenkingsrede ons vergast op een historisch overzicht, dat ons allen uit het hart is gegrepen. Daarbij heeft hij de figuur van Napoleon, een van de grootste, mogelijk wel de grootste veldheer van alle tijden, nog eens duidelijk voor onze ogen gebracht. En ik geloof dan ook, dat ik spreek namens U allen, heren, als ik Generaal Calmeyer zeer in het bijzonder dank zeg voor deze avond, waarbij ik tevens mijn dank voeg voor het gesprokene door de Overste Bosch, de heer Frederiks en de Generaal Roëll. En hiermede mijne heren, sluit ik de vergadering.

STELLINGEN

1. Iedere kunstuiting is gebonden aan de tijd. Niettemin wordt een groot kunstenaar er door gekenmerkt, dat hij in zijn scheppingen blijvende waarden vertolkt. Een en ander geldt ook voor de krijgskunst en het krijgskunstig genie Napoleon.
2. Napoleon kan als herschepper van de krijgskunst slechts worden begrepen tegen de achtergrond van de periode, die hem vooraf ging (het rococo-tijdperk).
3. De Franse revolutie doorbrak de staketsels van het „ancien régime” en schiep voor de generaals der revolutie en voor de meester van hen allen voorwaarden van materie en bewegingsvrijheid, die de tegenstanders zich slechts langzaam mede verwierven.
4. De verhoogde troepensterkte (tot 400.000 man) leidde tot een indeling der legers in divisies (1793) en korpsen (1805). De artillerie werd bereiden gemaakt (1792, voltooid 1800). Artillerie- en Cavalerieserve werden gevormd.
De magazijnsverpleging werd verlaten, aanvankelijk voor de verpleging uit de streek, onder Napoleon voor een gemengde verplegingswijze (uit de streek en uit vooruitgeschoven depots).
Een en ander leidde tot een tot dusver ongekende beweeglijkheid.
5. Het operationele doel bij de Napoleontische veldtochten was steeds om de vijandelijke strijdkrachten te vernietigen en dit z.m. in één slag, onmiddellijk na het begin van de operaties. Het leidende beginsel daarbij was het samentrekken van een overmacht, z.m. absoluut, doch tenminste op een zodanig punt (zwaartepunt), dat de beslissing hier de ineenstorting van de tegenstander over het gehele front met zich moest slepen. Het bereiken van het strategische doel werd bij voorkeur nagestreefd door een strategische omvatting, die leidde tot een slag met omgekeerde fronten. In de slag combineerde Napoleon de tactische omvatting met de doorbreking op een verzwakt gedeelte van het vijandelijk front.
6. Een vergelijking van een schema van de Napoleontische manoeuvre en slag, geïllustreerd door de dubbelslag van Jena-Auerstedt (1806), met de slag in Normandië (1944) leidt tot de conclusie, dat de Napoleontische krijgskunst in de jongste wereldoorlog in haar beginselen nog geheel toepasselijk was.
7. De wijzigingen, die de krijgskunst te land (thans één met die in de lucht) bezig is te ondergaan door de tactische toepassing van kernwapens doen problemen rijzen van gelijke aard als die door Napoleon werden opgelost, nl.: noodzaak van dynamiek in de krijgsvoering, onmogelijkheid van aanvoer uit grote, ver achtergelegen depots, optreden met betrekkelijk kleine, wendbare formaties. De Napoleontische krijgskunst beleeft derhalve een nog sterkere renaissance dan reeds in de Tweede Wereldoorlog het geval was. De slag bij Austerlitz (1805) vertoont trekken van een slag uit het huidige tijdperk.

8. Bij alle overeenkomst zijn er door de tijdgebondenheid uiteraard ook principiële verschillen. Napoleon streefde naar massavorming vóór de slag, hij verwierp massavorming en concentratie in de slag en daarmee ook de manoeuvre op de buitenlijnen, terwijl bij de huidige oorlogvoering juist massavorming vóór de slag moet worden vermeden en gestreefd naar concentratie in de slag.
9. Napoleon kan geenszins tot voorbeeld strekken wat betreft de scholing van commandanten en stafofficieren en de organisatie van een efficiënte Generale Staf. In dit opzicht vertoont ook hij de zwakke zijde van iedere dictator. Hierin schuilt één der oorzaken van de nederlagen van 1813, 1814 en 1815.
10. Daarentegen strekt Napoleon voor alle tijden tot lichtend voorbeeld van een veldheer die gedurende zijn gehele loopbaan, van Arcola (1796) tot Waterloo (1815), er in is geslaagd het vertrouwen en de toewijding van zijn troepen te behouden. Hij toont het verschil tussen de alleen maar bekwame organisator en strateeg en de leider van mensen.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD NIEUWE LEDEN

Nederland

- 's-Gravenhage: M. Mutter, adsp. res. off.; M. C. van Woudenberg, t. res. 2e Lt. G.R.Gr.;
J. Wolterbeek, Majoor Gen. Staf; H. Hollard, res. 2e Luit.; J. G. de Bruin, Majoor der
Intendance.
- Breda: R. C. van Eeden, 1e Luit. Verbind. Dienst.
- Eindhoven: J. Vroemen, res. 1e Lt.
- Hilversum: W. v. Rossem, Lt. ter Zee 1e kl.
- Lecuwarden: W. B. Hofland, adsp. res. off.
- Roermond: W. K. Remmert, Majoor K.L.
- Rotterdam: H. C. Hanneman, res. 2e Lt.; S. J. Borst, adsp. res. off.
- Rijswijk: J. M. A. Stock, Kap. K.Lu.
- Utrecht: D. Baars, t. res. 2e Lt.; W. J. Loos, 2e Lt. Art.; A. C. A. Jager, t. res. 2e Lt. Art.
- Vught: W. van Leeuwen, 1e Lt. G.R.Pr.I.
- Weert: H. H. L. M. Pröpper, res. 2e Lt.

De contributie voor het werkjaar 1954—1955 (1 Oct. 1954—30 Sept. 1955) is vastgesteld op f 10,—. De leden, die *zulks nog niet gedaan hebben*, wordt verzocht hun contributie wel te willen storten op postrekening 78828 van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, Den Haag.

Aflev. I, II, III, IV en V 54/55 zijn aan de leden verzonden.

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld: M. R. H. Calmeyer, Lt.-Gen. G.S. b.d., Voorzitter; I. A. Aler, Lt.-Gen.-Vlieger, b.d.; D. A. van Hilten, Lt.-Generaal b.d., Redacteur Orgaan en W.J.; H. Schaper, Generaal-Majoor-Vlieger Klu.; J. J. de Wolf, Brigade-Generaal der Genie; J. H. Couzy, Generaal-Majoor der Artillerie; L. Brouwer, Commandeur, plv. Chef Marine Staf; E. J. C. van Hootegem, Kolonel Gen. Staf; Mr F. R. Mijndieff, Raadadviseur in algemene dienst bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken; D. Berlijn, Lt.-Kolonel Vlieger Waarnemer; A. L. van den Berge, Kolonel G.S.; J. P. Boots, Res.-Kolonel t.b.d., Secretaris-Penningmeester, Van Alkemadeaan 215, Den Haag, Telefoon 774621.

Geeft bij adresverandering kennis aan de Secretaris-Penningmeester,
van Alkemadeaan 215, 's-Gravenhage
en vergeet vooral niet ons een nieuw lid op te geven

INHOUDSOPGAVE 1954—1955

	Pag.
1. De invloed van de atoomwapens op de tactiek der landstrijdkrachten, <i>door K. F. Kampenhout, Majoor van de Gen. Staf, Hoofd Onderwijs der Hogere Krijgsschool</i>	1— 40
2. Enige aspecten der luchtverdediging, <i>door Generaal-Majoor G. J. M. C. van Nijnatten</i>	43— 63
3. Hoe houdt men in tijd van oorlog de havens open, <i>door Kapitein-Luitenant ter Zee Speciale diensten S. J. W. Elfferich en Luitenant ter Zee 1e Klasse G. van der Graaf</i>	65— 83
4. Het Infanterie-Vliegtuig, <i>door Luitenant-Kolonel Vl. Wrn. K. Lu. G. W. de Zwaan</i>	85—105
5. De Verzorging van de K.L. in Vredes- en Oorlogstijd na de oprichting van het Basis-Commando, <i>door Kolonel van de Generale Staf T. H. Bakker</i>	109—139
6. a. De Herdenking van het negentigjarig bestaan der Vereniging.	
b. Een voordracht over: Napoleon als veldheer voor onze tijd, <i>door de voorzitter van de Vereniging, Lt.-Generaal v. d. Gen. Staf b.d. M. R. H. Calmeyer</i>	141—171

VRAAG VRIJBLIJVEND DE
nieuwe
CATALOGUS W 5
20 pagina's 3 kleurendruk met
gegevens en vele praktijkfoto's

Door en door
hetzelfde
oersterke
materiaal
(5—6 cm. dik).

Interne
bewapening
met
rondstaal.

NIEUWE
waterfilm-
verdelers.

Eenvoudig te
reinigen met
VIM
(de bekende
gele bus)

8 persoons **Ocriet** wasfontein

Ocriet wasfonteinen zijn zo sterk als een bunker. Reeds honderden zijn in gebruik in kazernes, militaire kampen en op vliegvelden. Vraagt catalogus W 5 aan:

Ocriet FABRIEK N.V.

BAARN - TELEFOON K 2954 — 3641 (4 lijnen)